

Etik, attityder och problematik inom social- och hälsovården för papperslösa

Projektet "Papperslösa 2018 – de icke-önskade?"

Janina Fabritius
Disa Laurell
Oona Pettersson
Kia Rantala
Jeroen Verthongen
Freja Wikholm

Examensarbete för hälsovårdare, sjukskötare och socionom (YH)-examen

Utbildning till hälsovårdare, sjukskötare och socionom

Åbo 2018

EXAMENSARBETE

Författare: Janina Fabritius, Disa Laurell, Oona Pettersson, Kia Rantala, Jeroen Verthongen, Freja Wikholm

Utbildning och ort: Utbildning till hälsovårdare, sjukskötare och socionom, Åbo

Inriktning/alternativ/Fördjupning:

Handledare: Anne Nummela, Heli Vaartio-Rajalin, Jonathan Westergård

Titel: Etik, attityder och problematik inom social- och hälsovården för papperslösa :
Projektet "Papperslösa 2018 – de icke-önskade?"

Datum 4.5.2018

Sidantal 42

Bilagor 5

Abstrakt

Detta examensarbete är en del av projektet "Papperslösa 2018 - de icke-önskade?" som är en fortsättning på projektet "Papperslösa - de icke-önskade?" vilket påbörjades år 2017.

Syftet med detta examensarbete är att kartlägga attityder till papperslösa för att kunna skapa etiska riktlinjer anpassade för de professionella inom social- och hälsovården som kommer i kontakt med papperslösa. I detta examensarbete svarar vi på frågorna "Vad finns det för attityder till papperslösa enligt litteraturen?" och "Hur borde professionella tillämpa de generella etiska riktlinjerna i arbetet med papperslösa klienter enligt litteraturen?".

Teorin i detta litteraturbaserade examensarbete baserar sig på internationella styrdokument såsom EU:s och FN:s direktiv, nationella lagar och etiska riktlinjer för professionella inom social- och hälsovård. Metoder som används i detta examensarbete är narrativ litteraturöversikt (n=7) och kvalitativ innehållsanalys.

I resultatet kom det fram att källorna inte stöder varandra utan att de snarare står i konflikt till varandra, vilket bidrar till motstridigheter bland de professionella inom social- och hälsovården. Det blir problematiskt för professionella att veta vad de får och inte får göra i arbetet med de papperslösa då det inte finns tillräckligt tydliga direktiv att arbeta efter. Yrkesetiken och mänskliga rättigheter lyfts upp som faktorer som i högre grad borde tas i beaktande inom arbetet med de papperslösa. Det kom även fram att attityderna om de papperslösa är många och de kan bero på olika faktorer. Slutprodukten av detta examensarbete är fem etiska riktlinjer som kan anpassas till arbetet med papperslösa klienter.

Språk: svenska

Nyckelord: papperslös, attityd, etik, etiska riktlinjer, motstridighet

OPINNÄYTETYÖ

Tekijät: Janina Fabritius, Disa Laurell, Oona Pettersson, Kia Rantala, Jeroen Verthongen, Freja Wikholm

Koulutus ja paikkakunta: Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma, Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot:

Ohjaajat: Anne Nummela, Heli Vaartio-Rajalin, Jonathan Westergård

Nimike: Etik, attityder och problematik inom social- och hälsovården för papperslösa :
Projektet "Papperslösa 2018 – de icke-önskade?"

Päivämäärä 4.5.2018

Sivumäärä 42

Liitteet 5

Tiivistelmä

Opinnäytetyö on osa projektia "Papperslösa 2018 - de icke-önskade?", joka on jatkoa vuonna 2017 käynnistetyille projekteille "Papperslösa - de icke-önskade?".

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa asenteita liittyen paperittomiin, joiden pohjalta kirjoittajat luovat ammattilaisille erityiset eettiset periaatteet koskien paperittomien kohtaamista sosiaali- ja terveysalan asiakkaina. Tutkimuskysymykset joihin opinnäytetyö pyrkii vastaamaan ovat: "Millaiset asenteet paperittomia kohtaan ovat kirjallisuuden perusteella?" sekä "Miten ammattilaisten tulisi soveltaa ammattialojensa eettisiä periaatteita työssään paperittomien asiakkaiden parissa kirjallisuuden perusteella?".

Tämä kirjallisuuskatsaus toteutettu opinnäytetyö esittelee kansainvälisiä toimintaperiaatteita kuten YK:n julistuksia ja EU:n direktiivejä. Lisäksi nostamme esiin kansallisen lainsäädännön sekä sosiaali- ja terveysalan eettiset periaatteet. Tässä opinnäytetyössä menetelminä on käytetty narratiivista kirjallisuuskatsastusta (n=7) sekä kvalitatiivista sisällönanalyysiä.

Opinnäytetyön tuloksena ilmeni, että edellä mainitut säädökset ja lait eivät tue toisiaan. Lakien ja säädösten ristiriitaisuus aiheuttaa haasteita sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille toteuttaa työtään. Ammattilaisille tuottaa ongelmia toimia, koska puutteellisten ohjeistusten perusteella on epäselvää mitä palveluja paperittomille voi tarjota. Ammattietiikka ja ihmisoikeudet nousevat esiin keskeisinä periaatteina, jotka tulisi ottaa huomioon työskentelyssä paperittomien parissa. Lisäksi tuloksesta kävi ilmi, että asenteet paperittomia kohtaan ovat vaihtelevia ja perustuvat useisiin taustatekijöihin. Opinnäytetyön lopputuotoksena toimii viisi eettistä ohjenuoraa, jotka on sovellettu erityisesti työhön paperittomien parissa.

Kieli: ruotsi

Avainsanat: paperiton, asenne, etiikka, eettiset ohjeet, ristiriita

BACHELOR'S THESIS

Authors: Janina Fabritius, Disa Laurell, Oona Pettersson, Kia Rantala, Jeroen Verthongen, Freja Wikholm

Degree Programme: Bachelor of Nursing & Bachelor of Social Services, Turku

Specialization:

Supervisors: Anne Nummela, Heli Vaartio-Rajalin, Jonathan Westergård

Title: Etik, attityder och problematik inom social- och hälsovården för papperslösa :
Projektet "Papperslösa 2018 – de icke-önskade?"

Date 4.5.2018

Number of pages 42 Appendices 5

Abstract

This thesis is part of the project ""Papperslösa 2018 - de icke-önskade?" which is the continuation of the ""Papperslösa - de icke-önskade?" project, which began in 2017. The purpose of this thesis is to chart attitudes about the undocumented immigrants in order to create ethical guidelines adapted for social- and healthcare professionals whom come into contact with undocumented immigrants. In this thesis we find answers to the questions "What are the attitudes about undocumented immigrants according to literature?" and "How should professionals apply the general ethical guidelines working with undocumented immigrant clients according to literature?".

This literature-based thesis summarizes theoretic material in the form of international governing documents such as the EU and UN directives, national laws and ethical guidelines for social- and healthcare professionals. The methods used in this thesis are narrative literature review (n=7) and content analysis.

As a result emerged that the aforementioned do not support each other but are rather conflicting, which leads to contradictions for the professionals in social and health care. It becomes difficult for professionals to know what they can and can't do while working with undocumented immigrants as there are not enough clear directives available.

Occupational ethics and human rights are highlighted as factors that should be taken into consideration in working with undocumented immigrants. It also appeared that the attitudes about the undocumented immigrants are plenty and they may depend on different factors. The final product of this thesis are five ethical guidelines that can be adapted to working with undocumented immigrant clients.

Language: Swedish

Key words: undocumented immigrant, attitude, ethics, ethical guidelines, contradictions

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Teoretisk bakgrund	2
2.1	Begrepp	3
2.2	Papperslösa	6
2.3	Lagar och styrdokument.....	7
2.3.1	Mänskliga rättigheter inom FN & EU	7
2.3.2	Finlands lagar	9
2.4	De professionellas ansvar	10
2.4.1	Etik inom social- och hälsovården	10
2.4.2	Sjukskötarens etiska riktlinjer	12
2.4.3	Hälsovårdarens etiska riktlinjer	14
2.4.4	Sociala områdets etiska riktlinjer	15
2.4.5	Etiska riktlinjer för ledare inom vården	17
2.5	Kunskapens inverkan	17
3	Metodpresentation	19
3.1	Litteratursökning	19
3.1.1	De första sökningarna.....	20
3.1.2	Vidare sökningar.....	20
3.2	Kvalitativ innehållsanalys.....	20
4	Litteraturöversikt.....	21
4.1	Narrativ litteraturöversikt.....	22
4.2	Attityder.....	22
4.2.1	Attityder hos vårdpersonal.....	22
4.2.2	Attityder i samhället.....	24
4.2.3	Attityder inom den sociala sektorn	26
5	Forskningsetik och tillförlitlighet	28
6	Resultat	30
6.1	Attityder.....	31
6.2	Etik.....	32
6.3	Problematik.....	32
7	Diskussion.....	33
7.1	Utvecklingsförslag.....	36
7.2	Processbeskrivning	37
	Källförteckning	38

Bilageförteckning

Bilaga 1	Projektplan
Bilaga 2	Artikelsökning
Bilaga 3	Artikelöversikt
Bilaga 4	Innehållsanalys
Bilaga 5	Etiska riktlinjer inför arbetet med papperslösa

1 Inledning

Invandringen i Finland har ökat explosionsartat sedan krisen 2015, då cirka 30 000 flera ansökte om asyl i Finland än tidigare år (Inrikesministeriet, 2017). Detta ledde givetvis också till en ökning av papperslösa i Finland eftersom en del av dem som inte fick uppehållstillstånd gömde sig runt om länder i Europa. Vi, de ansvariga för social -och hälsovården i Finland och finska staten, måste bära ansvaret för att ta hand om dessa människor då de är här i Finland - oavsett om de är papperslösa eller i processen att möjligtvis bli det. Alla människor behöver och borde ha rätt till social- och hälsovård, och de som blir papperslösa skulle ofta behöva extra mycket stöd i sin situation för att de lever i otrygghet och rädsla. Gott bemötande påverkar positivt klientens upplevelse av vården (Social- och hälsovårdsministeriet, 2004).

Mångprofessionalitet inom social- och hälsovården handlar om att experter från olika branscher samarbetar mot ett gemensamt mål. Detta kräver att man känner till sitt eget specialkunnande och den egna expertisen. Det är även viktigt att alla professionella bidrar till att bygga upp det gemensamma kunnandet i gruppen. (Juslin, Liljeroth & Vaartio-Rajalin, 2012). Det nämns även på flera ställen i Hälsovårdslagen (1326/2010) om en fungerande helhet, samarbete och att saker ska fullgöras på ett behörigt sätt inom social- och hälsovården (Justitieministeriet, 2010).

Ökad kunskap och medvetenhet om papperslösa bland social- och hälsovårdspersonal leder till en positiv förändring i deras attityder (Hello, 2013). Examensarbetet har koppling till både social- och hälsovårdsområdet eftersom vi som framtida professionella ska kunna erbjuda den bästa möjliga servicen. Genom förståelse av de papperslösas situation kan vi som professionella utnyttja kunskapen som detta examensarbete erbjuder. Dessutom har det inte tidigare ingående skrivits om attityder inom projektet "Papperslösa - de icke-önskade" och därför bidrar detta examensarbete med en ny synvinkel till helhetsprojektet om papperslösa.

Syftet med detta litteraturbaserade examensarbete är att kartlägga utgående från litteraturen attityder till papperslösa för att kunna skapa etiska riktlinjer anpassade för de professionella inom social- och hälsovården som kommer i kontakt med papperslösa. Utöver detta skildrar detta examensarbete även den aktuella situationen i samhället. Professionella inom social-

och hälsovården styrs av yrkesförbundens etiska riktlinjer (dessa är presenterade i kap. 2.4.) och slutprodukten för detta examensarbete blir en komplettering till dem.

Frågeställningarna som styr detta arbete är:

- Vad finns det för attityder till papperslösa enligt litteraturen?
- Hur borde professionella tillämpa de generella etiska riktlinjerna i arbetet med papperslösa klienter enligt litteraturen?

Ämnet i sig är komplicerat och det kan vara svårt att hitta ny, relevant och empirisk data. Åsikter om papperslösa är alltid subjektiva vilket försvårar generaliseringen av dem vid en kartläggning. Attityder och bemötande är ändå ett viktigt perspektiv vid kartläggning av de papperslösas situation i Finland. I detta examensarbete har vi i gruppen valt att inte djupt gå in på hur olika kulturer och religioner spelar roll i hur man bemöter en människa. Eftersom andra examensarbetsgrupper inom projektet ”Papperslösa – de icke-önskade?” skriver om mental hälsa, trafficking och konvertering så har vi också avgränsat vårt examensarbete genom att utesluta dessa teman. Arbetet avgränsas även till papperslösa i Finland, men jämförelser med länder i liknande situation görs. Avgränsningar har gjorts för att vårt examensarbete inte ska bli för omfattande och för att inte gå in på sådant som redan behandlas av andra examensarbetsgrupper.

Detta examensarbete ingår i projektet ”Papperslösa – de icke önskade?”. Syftet med projektet våren 2017, då det inleddes, var att förstå begrepp när det gäller icke-medborgare och att tydliggöra vad de frivilliga organisationerna samt kommunerna gör med och för de papperslösa. Syftet med projektet 2018 är att implementera de resultat som examensarbetsprojekten våren 2017 kommit fram till. Projektplanen för detta examensarbete finns infogad i Bilaga 1. Gruppen bakom detta examensarbete är mångprofessionell och består av fyra socionomstuderande, en sjukskötarstuderande samt en hälsovårdarstuderande vid Yrkeshögskolan Novia, Åbo.

2 Teoretisk bakgrund

I denna del belyser vi läsaren med bakgrundsinformation om ämnet. Vi tar upp allmän information om papperslösa, samt om etik och attityder till papperslösa inom social- och hälsovård.

2.1 Begrepp

I detta kapitel definieras de begrepp som är viktiga att känna till för att förstå detta examensarbete. Begreppen är definierade utgående från examensarbetets tema, syfte och frågeställningar.

Asyl: Med asyl menas ett uppehållstillstånd som beviljas åt utlänningar vid asylprocessen på grund av flyktingstatus (Migrationsverket, 2018).

Asylsökande: En person är asylsökande när hen ansöker om uppehållsrätt och skydd i ett främmande land. Då asyl beviljas får personen flyktingstatus, om asyl inte beviljas blir personen däremot papperslös. (Migrationsverket, 2018).

Attityd: I den moderna psykologin definieras attityd som en inställning till något. Mera allmänt betyder det också förhållningssätt. Enligt attitydforskning gjord på mitten av 1900-talet har en attityd tre aspekter: kognitiv, emotionell och konativ. Den kognitiva är hur man uppfattar någonting, den emotionella är den känslomässiga reaktionen och den konativa aspekten innebär händelseförlopp och mål. (Egidius, 2018).

Avvisning: Avvisning (även kallad utvisning, deportering) betyder ett förfarande där en person måste lämna landet. Utan ett uppehållstillstånd som är i kraft vistas man illegalt i landet och är således papperslös. Då ett uppehållstillstånd inte beviljas eller förnyas får personen besked om att hen bör avlägsna sig ifrån landet. (Migrationsverket, 2018).

Bemötande: Bemötande kan definieras enligt Svenska Akademiens Ordlista som ”uppträdande (mot någon/något)” (Svenska Akademiens Ordlista, 2018). Med detta anses sättet att behandla människor under olika möten. Man kan anta att bemötande mellan olika parter inte kan finnas utanför sociala interaktioner. Enligt G. Croona, doktor i pedagogik, berör bemötande ”[...] *de tankar och känslor som uppstår och existerar inom mellanmännsliga relationer.*” Detta betyder att man upplever bemötande på olika sätt, beroende på interaktionens sort. Därför kan vi skilja mellan gott och dåligt bemötande. (Croona, 2003).

Etik: Ordet etik kommer från grekiskans *êthos* och betyder ursprungligen ‘sed’ eller ‘vana’ (Svenska Akademiens Ordlista, 2018). Etik är en uppsättning av moraliska principer som handlar om skillnaden mellan det goda och onda, det som är rätt och fel och människans plikt och skyldighet. (Merriam-Webster, 2018). I detta examensarbete fokuserar vi på de

etiska riktlinjer som är bestämda för sjukskötare, hälsovårdare, socionomer och ledare av respektive yrkesgruppernas förbund.

Etiska principer: Det man anser vara eftersträvansvärt och värdefullt i livet är det man inom etiken kallar 'det etiska goda', medan motsatsen blir 'det etiska onda'. De saker man anser viktiga bygger på de värderingar man har. Etiska principer formas av en strävan efter att göra etiskt gott samt att minimera etiskt ont i sina handlingar. En grundprincip är att så långt som möjligt försöka att inte skada andra levande samt att minimera lidande. Exempel på en lite mer specifik etisk princip är 'autonomiprincipen' som innebär att varje individ ska få bestämma över sitt eget liv så länge det inte skadar någon annan. (Olivestam & Thorsén, 2012, s. 106).

Europeiska Unionen: Europeiska Unionen (EU) är en union mellan europeiska länder med 28 medlemsstater i dagens läge. EU finns till för att upprätthålla fred länderna emellan och medför frihet för medlemsländernas medborgare att röra sig inom området. Medlemsländerna har förenade värderingar, bland annat gällande människovärdet, frihet och mänskliga rättigheter. (Europeiska Unionen, 2018).

Flykting: En flykting definieras enligt Förenta Nationernas flyktingkonvention som en person som har flytt "på grund av välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, religion, nationalitet, politisk uppfattning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp, och som inte kan eller vill återvända." (Förenta Nationerna, 2017).

Förenta Nationerna: Förenta Nationerna (FN) är "*[...] en samarbetsorganisation för nationer med syftet att skydda världen från nya krig*". De främjar samarbetet nationer emellan och mänskliga rättigheter är ett av ursprungsmålen för FN. FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna utgår från att alla människor i världen är födda fria, med lika värde och med lika rättigheter. Mänskliga rättigheter är även en del av internationell rätt och framkommer i flera av konventionerna FN upprättat. (Förenta Nationerna, 2018).

Invandrare: En invandrare är en person som flyttar till ett annat land än sitt hemland (Migrationsverket, 2018).

Kvotflykting: Kvotflyktingarna är sådana personer som behöver brådskande hjälp, eftersom deras säkerhet och hälsa är i risk. Tidigare tog Finland emot 750 kvotflyktingar per år, detta har ökat till 1050 sedan kriserna i mellanöstern år 2014 och 2015. (Migrationsverket, 2018).

”Enligt Finlands migrationsverk är en kvotflykting en person som: har varit tvungen att lämna sitt hemland eller permanenta bosättningsland, har rest till ett annat land där han eller hon inte kan bosätta sig permanent, Förenta nationernas flyktingkommissariat UNHCR anser vara flykting” (Migrationsverket, 2018).

Lag: I detta arbete utgår vi från den finska lagstiftningen. Riksdagen i Finland besluter om ändringar i lagar eller bildandet av nya lagar (Riksdagen, 2018). I grundlagen (1999/731) är det bestämt hur lagstiftningsprocessen går till (Justitieministeriet, 1999).

Migrationsverket: Migrationsverket i Finland (även kallad Migri), är en myndighet under inrikesministeriet. Migri hanterar och fattar beslut om invandring, bosättning, flyktingstatus samt medborgarskapsfrågor. Migri är den institutionen som avgör ifall en person får asyl eller vägran om asylplats och utvisning. (Statskontoret, 2018).

Papperslös: Begreppet papperslösa är något som inte egentligen finns tydligt definierat i lagen eller i styrdokument. Eftersom detta är ett examensarbete inom social- och hälsovårdsbranschen använder vi oss av Institutionen för hälsa och välfärds definition av papperslösa. En papperslös definieras som en person som vistas i landet utan uppehållstillstånd och inte kommer från länder inom EU, EES eller från Schweiz. Personens uppehållstillstånd har gått ut eller ankomsten till landet har varit illegal varav vistelsen i landet är illegal. (THL, 2017). En person blir också papperslös efter ett negativt asylbeslut (Paperittomat-hanke, 2015).

Professionellt bemötande: Enligt ETENE, den riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården i Finland, och deras etiska riktlinjer för professionella inom social- och hälsovården, bygger ett gott professionellt bemötande på fem etiska riktlinjer och påståenden (ETENE, 2011). Inom klientarbete måste man ha en viss professionell identitet och professionell hållning för att kunna garantera ett gott bemötande och bra service. En bra professionell hållning innebär att man kan sitt yrke och att man vet hur man ska handskas med olika situationer (Holm, 2009).

Upphållstillstånd: Det finns två olika typer av uppehållstillstånd: permanent eller tidsbegränsat. Havande av uppehållstillstånd innebär att man får vistas i landet i annat syfte än som turist. Faktorer som till exempel arbetande, näringsidkande, studier eller familjeband påverkar beviljandet av uppehållstillstånd. (Migrationsverket, 2018).

Värdighet: I examensarbetet används ordet värdighet i samband med människovärde. Varje människa har ett inneboende värde vilket innebär att alla medlemmar inom människosläkten

ska ses som jämlika individer med likadana grundrättigheter (United Nations, 2018). Social- och hälsovården ska utgå från att alla klienter är likvärdiga och har rätt till likadan service (Justitieministeriet, 2010).

2.2 Papperslösa

De papperslösa i Finland kan vara papperslösa av flera olika orsaker. För en person kan alternativet att leva som papperslös vara bättre än de andra alternativen, till exempel om man lever under hot i sitt eget hemland. En person kan bli papperslös på flera olika sätt, som till exempel genom ett nekande asylbeslut, nekande beslut på uppehållstillstånd och förfallet visum eller uppehållstillstånd. En annan möjlighet är att personen i fråga aldrig har ansökt om uppehållstillstånd. (Paperittomat-hanke, 2015).

När man lever som papperslös är framtiden ständigt oförutsägbar. Flera papperslösa undviker att komma i kontakt med myndigheter i oro över att bli påkomna och deporterade. Eftersom papperslösa oftast håller sig gömda och dessutom inte är registrerade finns det ingen exakt statistik över antalet papperslösa i Finland. I *Urbanization, Mobilities and Immigrations (URMI)* publikation *Paperittomat Suomessa vuoden 2018 alussa* rapporteras det finnas 2000–4000 papperslösa i Finland samt flera miljoner papperslösa i EU. (Jauhiainen & Gadd, 2018). Enligt mediabolaget MTV:s artikel publicerad den 20 december 2017 har inrikesministeriet uppskattat att antalet papperslösa i Finland är 1000–2000 (MTV, 2017). Dessa siffror visar att ingen exakt statistik på papperslösa finns och att olika källor uppskattar deras mängd väldigt olika.

Leena Vähäkylä (2017) har forskat i papperslösa och ett av de resultat hon lyfter fram är de papperslösas identitetsproblem. De har sitt förflutna *jag* som de balanserar med den annorlunda identiteten som vardagen i det nya landet som papperslös medfört. Det är svårt att anpassa sig till och bygga upp en ny identitet när man blir tvungen att leva osynligt och olagligt. Delaktigheten i samhället förblir ofta omöjlig och det leder många gånger till desperation. I fråga om detta skulle papperslösa personer framförallt gynnas av att få socialt stöd av professionella inom den sociala sektorn. De kunde bland annat hjälpa papperslösa genom att styra dem till rätt service. Det finns ändå en kvarstående stor brist på konkret hjälp för dem att få.

Paperittomat-hanke är ett projekt för att hjälpa papperslösa i Finland. På projektets nätsida har bland andra Anu Leinonen (2017) skrivit ett inlägg. Hennes text handlar om hur den mentala hälsan bland papperslösa är. Hon skriver att det är så gott som omöjligt att ha en

stabil mental hälsa som papperslös, vilket orsakar dåligt mående som i sin tur kan leda till radikaliserings eller andra destruktiva handlingar hos dessa desperata papperslösa personer. Därför skulle det vara viktigt att de fick hjälp såväl för sina sociala och mentala problem som för andra hälso- eller sjukvårdsrelaterade ärenden i tid. Det behövs alltså verkligen mera än vad den akuta vård de nu är berättigade till erbjuder dem.

Harold A. Fernandez (2017) berättar i artikeln *Thoughts on the immigration debate and health care: a personal story* sin apersonliga historia från när han var papperslös. När han var 13 år gammal satt han i en liten båt tillsammans med sin 11-åriga bror och 10 andra papperslösa immigranter. Mitt i natten, ute på Atlanten åkte de alldeles vid ett hörn av Bermudatriangeln i ett försök att nå kusten i Miami, utan att bli sedda av USA:s kustbevakning. Fernandez skriver att de alla trodde att de skulle dö och att de grät och bad till Gud tillsammans att de skulle överleva. Han skriver att dessa minnen ännu är klara nästan 40 år senare. Han hade inte träffat sina föräldrar på flera år och bad till Gud att under ens en sekund få se dem igen och känna deras värme och kärlek. I den stunden han trodde att han skulle dö, tänkte han inte på de möjligheter hans föräldrar hade berättat att Amerika hade att erbjuda. Idag är Fernandez professor i hjärtkirurgi. Han säger dock att orsaken till att han skrivit denna artikel är helt orelaterat till hans nuvarande utbildning. Han har skrivit denna artikel eftersom han vet, av egen erfarenhet, hur det känns att leva i ett skuggsamhälle, som papperslös i Amerika. Faktum är att dagarna är fyllda med rädsla för bli utvisad.

Fernandez tycker att det är väldigt svårt att ändra på hur människor känner och tycker om immigration. Han anser själv att om politiker skulle anstränga sig till att besöka en papperslös familj och lyssna på dem, så skulle de tänka annorlunda om asylpolitiken. Han säger även att det fattas en känsla av medlidande inom asylpolitiken, att man nästan har glömt att man faktiskt pratar om människor och inte om utomjordingar. (Fernandez, 2017).

2.3 Lagar och styrdokument

Nedan presenteras de lagar och styrdokument som vår examensarbetsgrupp anser vara väsentliga för detta arbete. Vi börjar med att berätta om internationella riktlinjer inom FN och EU och fortsätter sedan med att ta upp Finlands lagar.

2.3.1 Mänskliga rättigheter inom FN & EU

Förenta nationerna (FN) har en samling på 30 artiklar om mänskliga rättigheter som är internationella och bindande för alla medlemsstater (Justitiedepartementet &

Utrikesdepartementet, 2006). Nedan illustreras två av dem som är väsentliga att ta i beaktande även då det gäller papperslösa.

- Artikel 2: ”Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltare, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.” (Justitiedepartementet & Utrikesdepartementet, 2006)
- Artikel 25: ”Alla har rätt till en levnadsstandard som är tillräcklig för ens egna och ens familjs välbefinnande. Till det hör mat, kläder, bostad och hälsovård samt trygghet vad gäller sjukdom, ålderdom eller annan förlust av försörjning.” (Justitiedepartementet & Utrikesdepartementet, 2006)

Artikel 2 handlar om vilka alla dessa 30 artiklar berör, och enligt examensarbetsgruppen ingår här även de papperslösa. I artikel 25 konstateras att hälsovård och försörjning tillhör alla. De papperslösa är ändå inte berättigade till dessa tjänster överallt (THL, 2018).

EU arbetar mycket för att förebygga marginalisering genom att minska på fattigdom och främja jämlikhet (Mosaiikki ry, 2018). Dock är detta problematiskt för de papperslösa, eftersom EU:s stadgar huvudsakligen är riktade till EU-medborgare, vilket de papperslösa inte är. EU-medlemsländerna arbetar för en gemensam invandringspolitik för EU. Målet med detta är att förhindra olaglig invandring genom samarbete med ursprungs- och transitländerna. (Europeiska Unionen, 2018). EU:s fyra grundprinciper är att försäkra människors, egendoms, tjänsters samt pengars fria rörlighet inom unionens område. Samtidigt är all slags diskriminering strängt förbjuden. Besluten av EU:s domstol övergår medlemsstaternas egna lagstiftning och dessutom står demokrati som grund för all verksamhet. (Mosaiikki ry, 2018).

Publikationen *Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna* består av 54 artiklar om de grundläggande rättigheterna för EU:s medborgare. Målet med dessa rättigheter är att alla inom EU ska ha samma möjlighet till säkerhet. (Europeiska Unionen, 2010).

2.3.2 Finlands lagar

Den finska grundlagens (1999/731) andra kapitel behandlar människans grundläggande friheter och rättigheter i Finland. Enligt grundlagen (1999/731 § 6) får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, handikapp eller av någon annan orsak som gäller hen. Lagen bör vara lika för alla.

Grundlagen garanterar allas rätt till liv och trygghet (1999/731 § 7) samt garanterar allas rätt till social trygghet (1999/731 § 19). Lagen garanterar var och en ett människovärdigt liv genom rätten till försörjning och omsorg. Var och en har rätten till tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster. Grundlagens § 22 (1999/731) står för att de offentliga makterna ska se till att de grundläggande friheterna och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses i Finland.

Grundlagens paragraf om rörelsefriheten behandlar rätten för utlänningar att vistas i landet. En utlänning får inte utvisas, utlämnas eller återsändas, om han eller hon till följd härav riskerar dödsstraff, tortyr eller någon annan behandling som kränker människovärdet (1999/731 § 7). Enligt Utlänningslagen (2004/301 § 40) får en utlänning lagligen vistas i landet under den tid ansökan behandlas tills ärendet har avgjorts genom ett beslut som vunnit laga kraft eller ett verkställbart beslut har fattats om att utlänningen ska avlägsnas ur landet. Då en person stannar i Finland efter att hans ansökan om asyl har avgjorts och beslutet är negativt blir vistelsen i landet olaglig och personen som papperslös.

Socialvårdslagens (2014/1301) syfte är bland annat att främja och upprätthålla välfärd och social trygghet samt att minska ojämlikhet och främja delaktighet (2014/1301 § 1). Lagen behandlar klientens rätt till tillräckligt stöd vid rätt tidpunkt i förhållande till behoven som stöder klientens och hans eller hennes närståendes välfärd (2014/1301 § 4). Den centrala principen i socialvården lyder: klienten har rätt att av den som tillhandahåller socialvården få högklassig socialvård och ett gott bemötande utan diskriminering och på så sätt att klientens människovärde inte kränks (2014/1301 § 30). Lagen säger att vid tillhandahållandet av socialvård ska särskild uppmärksamhet ägnas åt att tillgodose de klienters intressen som behöver särskilt stöd (2014/1301 § 4). Som senare konstateras är de papperslösa en ytterst utsatt grupp i samhället. En klient som behöver särskilt stöd definieras i Socialvårdslagen (2014/1301 § 3) bland annat som en person som har särskilda svårigheter att söka och få behövliga social- och hälsotjänster på grund av kognitiv eller psykisk funktionsnedsättning eller sjukdom, missbruk av berusningsmedel, samtidigt behov av flera

stöd eller på grund av någon annan motsvarande orsak. Om papperslösheten ses som “en motsvarande orsak” kan gruppen anses vara i behov av särskild uppmärksamhet. Lagen (2014/1301 § 8) beskriver de kommunala myndigheternas skyldighet att i samarbete ge akt på och främja välfärden hos personer som behöver särskilt stöd samt avhjälpa missförhållanden och förebygga uppkomsten av dem. Myndigheterna inom det sociala området ska förmedla information om den sociala orättvisan och de missförhållanden grupperna som är i behov av särskilt stöd stöter på (2014/1301 § 8).

Sekretessplikten inom social- och hälsovården behandlas i flera olika lagar. I Lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (1994/554 § 17) sägs att en yrkesutbildad person inom detta område inte får utan tillstånd till utomstående yppa en enskild persons eller familjs hemlighet som hen har fått kännedom om på grund av sin ställning eller uppgift. Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (2000/812 § 15) säger att den professionella inom socialvården inte får röja en handlings sekretessbelagda innehåll. Enligt Lagen om patientens ställning och rättigheter (1992/785 § 13) får patientens uppgifter inte lämnas vidare till andra myndigheter om det inte specifikt står i lagen att sekretessplikten får eller ska överträdas. Det är olagligt att anmäla en papperslös klient till polisen eftersom olaglig vistelse i landet inte fyller kriterierna av ett brott som hotar mot någon annans liv eller hälsa. THL skriver tydligt att den professionella inom social- och hälsovården inte har rätten att anmäla en papperslös klient vidare till polisen på grund av sekretessplikten (THL, 2018).

2.4 De professionellas ansvar

Sjukskötare, hälsovårdare, socionomer och ledare inom social- och hälsovården styrs av etiska riktlinjer från sina respektive yrkesförbund. Kapitlen nedan behandlar dessa, samt kring etiska frågor som berör bemötandet av papperslösa.

2.4.1 Etik inom social- och hälsovården

Den riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården (ETENE) har som uppgift att jobba med etiska frågor och etiska riktlinjer för professionella inom social- och hälsovården. De jobbar även kring frågor gällande patientens och klientens ställning, och ger rekommendationer om dessa ämnen. Som styrdokument använder de som jobbar inom social- och hälsovården sig av publikationen *Den etiska grunden för social- och*

hälsovården. Publikationen är från 2011 och första versionen kom ut tio år före det så mycket har ändrat sedan dess i vårt samhälle, vilket ETENE också tar upp. (ETENE, 2011).

ETENE:s fem etiska rekommendationer, som vi kan se som fem regler för etiskt försvarbart arbete är:

1. *Social- och hälsovårdsaktörerna respekterar klientens och patientens människovärde och grundläggande rättigheter*
2. *Klientens och patientens intresse är utgångspunkten för social- och hälsovården*
3. *Inom social- och hälsovården är det fråga om växelverkan*
4. *Personalen svarar för arbetskvaliteten*
5. *God vård och service förutsätter ansvarighet både i beslut och verksamhetskultur*

Med dessa riktlinjer försöker ETENE styra de professionella så att de kan jobba på ett etiskt försvarbart sätt med sina klienter och försöker på detta sätt skapa en arbetskultur som ska vara bra för både klienterna och de professionella. ETENE tar för övrigt upp många olika etiska frågor. Det finns inga specifika riktlinjer för vård av papperslösa eftersom problematiken med papperslösa är ett så pass nytt och osynligt fenomen i Finland. (ETENE, 2011).

I ETENE:s publikation *Yhdenvertaisuus sosiaali- ja terveydenhuollossa* skriver Timo Keistinen (medicinalråd, medicin- och kirurgidoktor, docent, Social- och hälsovårdsministeriet) att man bör försvara de personers rätt till vård, som är i den mest sårbara positionen i samhället (Social- och hälsovårdsministeriet, 2011). Det är självklart att papperslösa hör till denna grupp.

Senare i publikationen nämns att diskrimineringsförbud står skrivet i internationella människorättskontrakt samt i Finlands grundlag. Principerna om rättvisa och jämlikhet hör dessutom till hälsovårdens etiska principer. På basis av dessa borde den främsta grunden till att få sjukvård vara *behovet* av vård. En helt marginaliserad grupp människor som enbart har tillgång till akutvård, oavsett sina behov, återstår i vårt samhälle i alla fall. (Social- och hälsovårdsministeriet, 2011).

Den preventiva vården av många sjukdomar eller vårdandet av sjukdom i ett tidigt skede är ofta förmånligt både för patienten och samhället. Då sjukdomar istället utvecklas till akuta, kan vårdandet av dem bli mycket dyrare – för att inte tala om det förlängda lidandet som de orsakar patienterna. Därför borde det grundligt diskuteras om nekandet av vård, endast på

grund av en persons vistelsestatus i landet, är rättfärdigt. Eftersom den nuvarande situationen som gäller erbjudandet av vård ändå lyder Finlands lag, är nästa allvarliga tanke om vår lagstiftning verkligen följer de internationella mänskliga rättighetskontrakt som Finland förbundit sig till. (Social- och hälsovårdsministeriet, 2011).

Talentias publikation *Arki, arvot ja etiikka – sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet* nämner människovärde, mänskliga rättigheter och social rättvisa som etikens centrala principer vilka den professionella inom socialt arbete ska utgå ifrån. Inom den sociala sektorn råkar man som professionell ut för situationer då man bör komma ihåg det sociala områdets värderingar. De yrkesetiska principerna ger inte raka svar på hur man ska fungera i motstridiga situationer, de är snarare riktlinjer. Målet med socialt arbete är att hjälpa människor samt att minska på misär. Det står dock inte rakt i lagen hur problem inom människorelationsrelaterat arbete ska skötas. (Talentia, 2017).

2.4.2 Sjukskötarens etiska riktlinjer

Sjukskötarens ed

Jag lovar

- att samvetsgrant, efter bästa förmåga, fylla de förpliktelser mitt arbete ger mig
- att utveckla min yrkesskicklighet och verka för hälso- och sjukvårdens höjande i vårt land
- att städse minnas min tystnadsplikt

(Vaartio-Rajalin, 2018)

Etiska riktlinjer har gjorts för sjukskötare, hälsovårdare och barnmorskor för att stödja deras etiska beslut i arbetet. Riktlinjerna uttrycker sjukskötarens huvudsakliga uppgift i samhället samt principerna för deras arbete för sjukskötare, övrig hälsovårdspersonal samt allmänheten. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

Att främja och upprätthålla befolkningens hälsa, förebygga sjukdom samt lindra lidande är sjukskötarens uppgift. Sjukskötaren finns till för att hjälpa människor i olika åldrar i diverse livssituationer, oavsett om det är frågan om individer, familjer eller samfund. I vården är sjukskötarens uppgift även att stödja och öka människors egna kraftresurser och att förbättra deras livskvalitet. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

Sjukskötaren har ansvar för de patienter som behöver vård. Sjukskötaren ska skydda människoliv, främja patientens välbefinnande, bemöta en patient som en värdig människa och skapa en vårdkultur som beaktar individens åsikter, övertygelser och vanor.

Sjukskötaren ska dessutom respektera patientens självbestämmanderätt och göra det möjligt för patienten att vara delaktig i beslutsfattandet av hans egen vård. Sjukskötaren ska hålla konfidentiella uppgifter hon fått av patienten hemliga. Hen tänker efter när hen tar upp uppgifterna med annan deltagande vårdpersonal. Sjukskötaren lyssnar på patienten, lever sig in i dennas situation och bemöter människor som medmänniskor. Ett vårdförhållande mellan patient och sjukskötare grundar sig på öppen samverkan och ömsesidig tillit. Sjukskötaren vårdar alla patienter rättvist enligt varje individs vårdbehov. Varje patient vårdas lika oberoende av hälsoproblem, religion, kultur, ålder, modersmål, kön, hudfärg, ras, ställning i samhället eller politiska åsikt. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

Sjukskötaren är personligen ansvarig för det vårdarbete som hon genomför. En sjukskötare som aktivt arbetar ska kontinuerligt utveckla sin yrkeskunskap. Sjukskötaren bedömer andras och sin egen kompetens när hon gör sina arbetsuppgifter och fördelar uppgifter till andra. Det att vårdarbetets kvalitet är så god som möjligt och att den hela tiden förbättras, ansvarar sjukskötare inom samma vårdenhet tillsammans för. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

För att orka med arbetet samt för att utvecklas professionellt stöder sjukskötarna varandra när man fattar beslut om patientens vård. Sjukskötarna strävar efter ett gott samarbete med de andra som deltar i patientens vård och respekterar sin egen samt andra yrkesgruppers representanters sakkunskap. Sjukskötarna ser till att oetisk behandling inte sker mot patienten genom att övervaka den egna yrkeskårens medlemmar eller andra som är delaktiga i vården. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

På en nationell samt internationell nivå deltar sjukskötaren i diskussioner och beslut som behandlar människans livskvalitet, välbefinnande och hälsa. Sjukskötaren samarbetar med olika organisationer, men även med patientens anhöriga och närstående. Sjukskötaren uppmuntrar anhöriga att delta i vården av patienten. För allmänheten ger sjukskötaren information om hälsan och ökar människors förmåga att ta hand om sig själva. Sjuksköternas internationella arbete handlar om ömsesidig vidarebefordring av professionella kunskaper och kompetenser samt deltagande i internationella organisationers verksamhet. Sjukskötaren är ansvarig för den världsomfattande utvecklingen av människans sociala och hälsomässiga levnadstillstånd samt befrämjandet av tolerans, jämlikhet och solidaritet. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

Sjukskötarkåren säkerställer att medlemmarna i yrkeskåren sköter sin uppgift i samhället med värdighet. Yrkeskåren ska kontrollera att sjukskötarens uppgift är den människonära

hjälpande verksamheten samt stödja medlemmarnas etiska och moraliska utveckling. Sjukskötarens fackorganisation säkerställer rättvisa ekonomiska och sociala arbetsförhållanden för medlemmarna och sjukskötarna har ansvar för medlemmarnas välmåga. Sjukskötarna tillgodoser att utbildningen utvecklas, utbildningens vetenskaplighet understöds och yrkets innehåll fördjupas. Sjukskötarens ökade sakkunskap ska leda till ett bättre välbefinnande hos befolkningen. (Sjuksköterskeförbundet rf., 1996).

2.4.3 Hälsovårdarens etiska riktlinjer

Hälsovårdaren är expert på vårdarbete och speciellt inom folkhälsoarbete, främjande av hälsa och preventivt arbete. Hälsovårdararbetet är omfattande och görs på individ-, samfunds- och samhällsnivå. Meningen med arbetet är att uppehålla och främja hälsa samt välmående, förhindra sjukdomar och problem samt att känna igen risker så tidigt som möjligt. (Hälsovårdarförbundet, 2017).

Att arbeta som hälsovårdare handlar om att respektera människovärdet och klientens självbestämmanderätt. Alla klienter ska bemötas jämlikt, utan att någon blir diskriminerad. Hälsovårdaren har som uppgift att arbeta för en jämlik hälsa hos folket och minska hälsoskillnaderna, genom att stöda klienternas självbestämmanderätt och uppmuntra folket till självhjälp angående egen hälsa och eget välmående. Några sätt att se till att hälsoskillnaderna minskar är att vården har en kontinuitet, tröskeln för stöd är låg och att hembesök görs vid behov. En klient har rätt att bestämma själv om sin vård så länge valen inte skadar någon annans rättigheter eller liv. Hälsovårdaren ska respektera självbestämmanderätten även då valen som görs av klienten strider emot hälsovårdarens egna åsikter och värderingar. Hälsovårdaren ska dock alltid berätta för klienten om vilka konsekvenser de olika valen har. Till arbetet hör även att främja rättvisa i samhället genom att försvara de svagas rättigheter. Klientgrupper som borde få extra uppmärksamhet är de som har en begränsad förmåga att bestämma om sina egna ärenden, som till exempel barn, äldre och människor som är under risk att bli diskriminerade. (Hälsovårdarförbundet, 2017).

En hälsovårdare måste hela tiden upprätthålla och utveckla sin yrkesskicklighet eftersom folkets hälsobehov samt arbets- och driftsmiljön ändras och forskad evidens ökar ständigt. Hälsovårdaren ska ha beredskap att förnya sin funktion och dess praxis. Man ska kunna kritiskt bedöma till exempel arbetsmetoder som man vant sig vid, och ta i bruk nya evidensbaserade och mer imponerande arbetsmetoder. (Hälsovårdarförbundet, 2017).

Växelvekan mellan en klient och hälsovårdaren grundar sig på förtroende och resursförstärkande arbetssätt. Växelvekan ska vara ett samarbete som är inkluderande, stärkande, framtidsorienterat och respekterande för klientens unikheter och individualitet. Hälsovårdarens uppgift är att hjälpa klienten att själv känna igen sina resurser och sin styrka, bekräfta och stärka dem samt motivera klienten att använda sina resurser. Arbetet som hälsovårdare går ut på ömsesidigt förtroende, öppenhet och ärlighet. Förtroendet går konkret hand i hand med den lagstadgade tystnadsplikten. (Hälsovårdarförbundet, 2017).

Hälsovårdaren är även en del av en mångprofessionell arbetsgemenskap. Det betyder att hälsovårdaren ska arbeta kollegialt och ha förtroende och hänsyn för de andra yrkesgruppernas kunskaper. Arbetet kräver att man som hälsovårdare är aktiv, modig och kan självständigt göra beslut medan man även ska arbeta mångprofessionellt. (Hälsovårdarförbundet, 2017).

Hälsovårdaren är en samhällelig aktör och en modig påverkare. En hälsovårdare ska försvara sin egna expertis syn på klientens hälsa även om denna syn är motstridig med andras. Grunduppgiften inom hälsovård är att frambringa så bra välmående, funktionsförmåga och hälsa som möjligt. Lagstiftning inom andra samhällsområden och de etiska värderingar och principer som ska följas bör bidra till att stödja dessa insatser i social- och hälsovården. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt spänningen mellan etik och ekonomi eftersom de angivna resurserna ska vara realistiska i förhållande till kraven och effektivitetsförväntningarna av verksamheten. En arbetsgivares beslut samt policy måste alltid vara baserad på etisk diskretion och kunskap. Dessutom måste de överensstämma med de professionellas yrkesetik. Hälsovårdaren har som ansvar att uppmärksamma och informera sin arbetsgivare, samhällets beslutsfattare och allmänheten om situationer där resurser som krävs är otillräckliga eller om fördelningen av resurser är orättvis. (Hälsovårdarförbundet, 2017).

2.4.4 Sociala områdets etiska riktlinjer

Det sociala områdets ed

”Jag försäkrar på heder och samvete att jag i mitt arbete förbinder mig att respektera mänsklighetens principer. Syftet med min verksamhet är att befrämja klientens förmåga och möjligheter att leva självständigt liv och utöva ett fullvärdigt medborgarskap. Jag försvarar min klients mänskliga rättigheter. Jag strävar till att förebygga och förhindra att individer och grupper

marginaliseras i samhället och att avlägsna följderna av förfördelning i människors liv. Jag skyddar diskretionen i klientförhållandet. Jag förbinder mig att följa min yrkeskårs etiska principer och direktiv och verkar inte ens under påtryckning i strid med yrkesetiken.”

(Vepsä, 2018).

Denna ed svär alla socionomer vid sin dimission. Eden påminner om att vi som är professionella inom den sociala sektorn förbinder oss till att arbeta för gemensamma ändamål under överenskomna etiska principer, oavsett vilka subjektiva eller politiska åsikter vi bär.

Även om papperslösa personer vistas olagligt i landet, är deras människovärde det samma som alla andras. Enbart för den orsaken ska en socionom bemöta dem likvärdigt och göra sitt bästa för att arbeta inom edens ramar. Papperslösa är redan på grund av sin status marginaliserade i samhället och en av de viktiga punkterna eden tar upp är specifikt strävan efter “[...] att förebygga och förhindra att individer och grupper marginaliseras i samhället och att avlägsna följderna av förfördelning i människors liv.” (Vepsä, 2018). Detta påpekar hur viktigt det är att gruppen papperslösa uppmärksammas av den sociala sektorns professionella, oavsett vad lagar eller andra politiska beslut säger om saken. De följer som förfördelning har i en människas liv går inte att förbises. Oavsett vilken status man än bär, till exempel papperslös eller medborgare, mister en människa aldrig sitt människovärde och det är den främsta orsaken till att man som professionell ska bemöta precis alla människor jämlikt i sitt arbete. Vi bemöter människor, inte titlar eller statusar.

Fackorganisationen för högutbildade inom sociala området Talentia beskriver sina yrkesetiska riktlinjer i publikationen *Arki, arvot ja etiikka - Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Yrkesetiken inom sociala området grundar sig på mänskliga rättigheter och mänsklig värdighet. Inom sitt arbete bör den professionella respektera och främja klientens mänskliga rättigheter vilka är definierade enligt FN, EU och Finlands grundlag. Mänskliga rättigheter är individernas grundrättigheter. (Talentia, 2017).

Talentia skriver vidare att enligt Socialvårdslagen (1301/2014) i 48§ ska den professionella motarbeta orättvis politik och orättvisa principer. Den professionella är skyldig att anmäla vidare till arbetsgivaren, beslutsfattare och samhället av sådana brister på systemet där klientens hälsa eller trygghet kan äventyras. Fattigdom eller en uppenbar möjlighet att bli ett offer för våld är exempel på allvarliga risker. Syftet med detta är att säkra omsorgen och välbefinnandet av klienterna som är mest sårbara och utsatta i samhället. De professionella

bär ett gemensamt ansvar av att tala för utsatta klienternas rättigheter och motverka sådana strukturer inom samhället som förorsakar social och ekonomisk orättvisa. (Talentia, 2017).

2.4.5 Etiska riktlinjer för ledare inom vården

Enligt *de etiska riktlinjerna för vårdarbetets ledare, överskötare* är vårdchefens uppgift att skydda individens integritet och att övertygande arbeta för främjandet av hälsan. Vårdchefen är ansvarig för sitt arbete både för patienten, men även hela organisationen, samhället och den egna yrkesgruppen, och är även ansvarig över att uppehålla och fördjupa sin vårdvetenskapliga kunskap. Vårdchefen bär ansvar över att även personalen har möjligheter till att fördjupa sin yrkeskunskap samt till professionell utveckling. Enligt de etiska riktlinjerna bör vårdchefen även skapa en professionell arbetsgemenskap som bidrar till att den etiska kulturen avanceras och gör det möjligt för vårdarbetarna att arbeta yrkesetiskt, till exempel genom att dela upp resurser på ett etiskt sätt. Vårdchefens uppgift är också att främja hälsan även i samhället, både lokalt och regionalt, samt att påverka den mångprofessionella gemenskapens, samhällets och social- och hälsovårdspolitikens utveckling. (Akavan sairaanhoitajat ja Taja ry, 2018).

2.5 Kunskapens inverkan

Under examensarbetsprocessen har vi kommit fram till att kunskap påverkar attityder. Därför anser vi följande kapitel vara relevant för att förklara det för läsaren.

Det största problemet i vårdandet av flyktingar anses vara brist på gemensamt språk, vårdpersonalens okunskap kring patientens kultur och religionens speciella särdrag. Vårdpersonalen känner själv att de behöver mer grundkunskap om olika kulturer och religioner, deras vanor/sätt, beteendefrågor, tilltal, könsfrågor, döden samt specifika särdrag i fråga om matvanor och hygien. Vårdarna behöver även mer handledning om mottagandet av flyktingpatienter, handledningen av dem samt hemförlovning. Mottagningstiderna är även för korta för att flyktingarna ska få god vård och kundbetjäning, eftersom det oftast behövs en tolk. Den mångkulturella kundbetjäningen skulle förbättras om man utvidgade samarbetet mellan fortsatta vårdplatser. (Mäntyharju & Siili, 2010).

Flera flyktingar känner att de finländska vårdarna handleder dåligt i vårdsituationer. Orsaken är att de känner att de inte får tillräcklig information om sin vård och varför vården är nödvändig, till exempel känner de att de inte fått veta varför olika blodprov ska tas av dem. Vissa berättar att de har fått information i form av blanketter eller broschyrer men att

informationen varit på ett språk som de inte begriper. Asylsökande kände att de fick information om sina rättigheter om de redan visste något om dem i förväg och kunde kräva att få veta mer. (Koskimies & Mutikainen, 2008).

Det som enligt flyktingar kunde förbättras är att man skulle hitta en bra tolk, att vårdpersonal skulle få mer kunskap om att bemöta och vårda utlänningar redan under studietiden och att vårdpersonal sinsemellan skulle dela med sig av sin kunskap om kulturskillnader. Andra förbättringar som önskas är att det skulle finnas ansvarspersoner som får fortbildning och delar information om flyktingar samt berättar för flyktingarna om deras ställning och rättigheter samt att personalen bode vara mer språkkunnig. Språkkunnigheten handlar om att man skulle rekrytera vårdpersonal som kunde kommunicera med flyktingar och att man vore bättre på engelska. (Koskimies & Mutikainen, 2008).

Flyktingarna i Finland är nöjda med hälso- och socialvårdstjänsterna som berör mödra-, barn- och familjeplaneringsrådgivning. Inom dessa tjänster anses finländarna ha en hög standard. Flyktingarna gillar sättet som används för att förverkliga tjänsterna inom mödra- och barnrådgivning. Dessutom gläder det väntande mammor att det erbjuds många olika sorters tjänster för dem. Flyktingarna tycker att det finländska vaccineringsprogrammet mot smittsamma sjukdomar för barn och vuxna fungerar mycket bra. Faktorer som påverkade dessa positiva tankar om mödratjänsterna var snabb hjälp, stöd, positiv feedback, omhändertagande, vård samt att förberedelser som gjordes för det kommande kändes bra. Flyktingkvinnor är även mycket glada över att de som kvinnor har möjlighet att få en kvinnlig läkare om de så önskar. De önskar detta speciellt vid gynekologiska undersökningar. Andra tjänster som flyktingar tycker att finländarna sköter bra är apoteks-, laboratorie-, röntgen- och tandläkartjänster. (Koskimies & Mutikainen, 2008).

Kunskap och attityder har en relation till varandra, speciellt i denna kontext där det handlar om bemötande och attityder i samband med invandrare och papperslösa. Sedan 1950-talet har många undersökningar förts kring orsaker till intolerans och det som kommer fram flera gånger är att det finns ett tydligt förhållande mellan kunskap och utbildning. Personer med högre utbildning är överlag mera toleranta mot personer med utländsk bakgrund än personer som är lågutbildade. (Hello, 2013).

Enligt Hello (2013) kan man utgå från att utbildning och personens utbildningsnivå gör att man blir mera liberal, mera fritänkande och med andra ord mera tolerant och mindre fördomsfull. Skolor och utbildningsanstalter är ställen där demokratiska värderingar blir

överförda. Längre studietid och intensiv utbildning resulterar i ett mer öppet tankesätt. Ju mer man har blivit utsatt för liberala värderingar, desto mindre fördomar har man.

Kunskap och värderingar sprids inte enbart genom utbildning utan också genom olika medier såsom nyheter, tidningsartiklar, sociala medier och TV. En undersökning på ett sjukhus i Danmark visar att majoriteten av personalen (läkare, sjukskötare och vårdare) har fått sin kunskap om invandrare från olika medier såsom TV, radio och tidningar. (Michaelsen, Krasnik, Nielsen, Norredam & Torres, 2004). Dessa medier har olika inverkan på olika personer beroende på deras utbildningsnivå. Eftersom utbildningsnivån bidrar till att bilda en förmåga för kritisk granskning och formande av egna åsikter samt organisera och tillämpa information, kan det konstateras att personer med lägre utbildningsnivå är lättare påverkade av icke-objektiva medier. (Hello, 2013). Sammanfattningsvis går det att konstatera att kunskap och utbildning påverkar ens attityder samt hur man bemöter människor med invandrabakgrund samt de papperslösa.

3 Metodpresentation

I detta kapitel presenteras metoder som använts i detta examensarbete. Litteratursökning, litteraturöversikt samt litteraturanlys definieras. Artikelsökningen av vetenskapliga artiklar finns även demonstrerad i tabellform (Bilaga 2).

3.1 Litteratursökning

En studie ska föregås av en litteratursökning då olika former av skriven text har använts som dataunderlag. En litteratursökning görs genom att man utgår från sina frågeställningar eller problemformuleringar och försöker komma fram till ett eller flera ord, som sedan fungerar som sökord. Dessa sökord används som sådana eller kombineras med varandra för att söka litteratur i form av böcker, artiklar mm. (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 175).

De första litteratursökningarna gjordes med målet att få mer kunskap om papperslösa. Målet med sökningen var att hitta pålitlig information om de papperslösas situation i hela världen för att förstå vad begreppet "papperslösa" innebär. Utgående från sökningarna har vi gått igenom det material som hittats och exkluderat det som vi ansett irrelevant för detta examensarbete, bland annat forskning om papperslösas sjukdomar exkluderades. Syftet och frågeställningar har funnits i tankarna under hela sökningsprocessen. Eftersom det fanns begränsat med material togs även icke-vetenskapliga artiklar med. Till

inkluderingskriterierna hörde att artiklarna skulle vara antingen attityd- eller etikrelaterade inom social- och hälsovårdsområdet.

3.1.1 De första sökningarna

Flera olika portaler användes i sökningen: EBSCO Cinahl, agii.be (Belgiska informationsbansken för integration), Finna, EBSCOhost, SveMed+, Julkari och Doria. Sökorden som använts i olika kombinationer är undocumented, attitudes/attitude, patient, sans papiers, Belgium, Europe, ongedocumenteerde migranten België, health care, social work, immigrant/immigrants, papperslösa, migrants, paperittomat, etik och bemötande. Avgränsningarna var olika kombinationer av full text, abstract available, peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska, norska och svenska.

För övrigt användes information på Migrationsverkets hemsidor samt finsk lagstiftning på Finlex, främst för att förklara terminologi som hör till projektets temaområde. Utöver det gjordes sökningar om papperslösa på Tehys och Talentias webbsidor. Tidigare examensarbeten inom projektet ”Papperslösa – de icke-önskade?” fungerade som en grund. Sökningarna gav mycket ny information om papperslösa och idéer och nya synvinklar på projektet.

3.1.2 Vidare sökningar

Andra sökningarna var koncentrerade till det sociala området och finska portaler såsom Juuli, Sotkanet, Kommunförbundet, KTL och Julkari för att kunna utesluta att det verkligen inte finns mera användbara källor. Sökord som använts i olika kombinationer var: ethics, undocumented, refugees, dignity, immigrant, compassion, paperittomat, papperslösa, papperslös, paperiton, social work. I detta skede gjordes också sökningar på fackorganisationen Talentias nätsidor samt i ETENE. Dessutom användes böcker om forskningsmetodik och om papperslösa.

3.2 Kvalitativ innehållsanalys

I detta examensarbete används kvalitativ innehållsanalys. Material som samlats in genom enkäter med öppna frågor och fria svar, intervjuer, observationer, videoinspelningar samt olika dokument i textform som tidningsartiklar, dagböcker och böcker, kan bearbetas med en kvalitativ metod. Ett kvalitativt bearbetningssätt kännetecknas av att man utifrån det insamlade materialet börjar söka mönster och betydelser. Man strukturerar resultaten från

den insamlade data och försöker identifiera nyckelord eller teman i texterna som hör samman. På det här viset klassificeras textmaterialet till olika kategorier eller koder. De olika kategorierna hjälper forskaren att överblicka materialet och forskaren kan efter några genomläsningar av allt material börja se kopplingar mellan dem. I detta skede kommer vissa kategorier att uppfattas som överordnande och andra som underordnande. Nya benämningar, sammanslagningar, strykningar samt omformuleringar genomförs i den mån som analysen framskrider. (Carlström & Carlström Hagman, 2006, ss. 307, 309-310).

Koderna och kategorierna fungerar som hjälp åt forskaren i att beskriva skillnader och likheter i texten som analyseras. Analysenheten, alltså det man konkret vill analysera, bör vara tillräckligt bred för att skapa en helhetlig uppfattning om ämnet men samtidigt ska den vara tillräckligt liten för att analysprocessen hålls måttlig. Till meningsenhet hör de utplock ur texten som analyseras och de bör hållas lagom stora för att kunna fördjupa analysen av dem. Koder skapas ur meningsenheten för att kort beskriva meningsenhetens innehåll på en högre nivå. Ur koderna får vi sedan större kategorier vilket ger oss resultat av analysen. (Granskär & Höglund-Nielsen, 2012, ss. 188-192).

Inom den kvalitativa innehållsanalysen utgår man från att sanningen finns i läsarens ögon och att informationen som finns till hand alltid är beroende på omvärldens intryck. Då en text eller annat material analyseras genom den kvalitativa metoden bör den göras med tanke på sitt sammanhang, där kulturen och omgivningen spelar roll i hur materialet är producerat. Eftersom varje individ härstammar från sin egen kultur kan det finnas flera olika tolkningar på en och samma text. (Granskär & Höglund-Nielsen, 2012, s. 188).

Det finns två sätt att ta itu med innehållsanalysen, induktiv och deduktiv ansats. Om man använder sig av en deduktiv ansats arbetar man med på förhand samlat material enligt en viss modell eller analyserar utgående från en viss teori, medan man i den induktiva ansatsen analyserar data utan förutsättningar. (Granskär & Höglund-Nielsen, 2012, s. 188). Den induktiva ansatsen ger mer utrymme för personliga upplevelser vilket är orsaken till att den induktiva analysmetoden används i detta examensarbete.

4 Litteraturöversikt

En litteraturöversikt innebär att man studerar och tolkar litteratur som förknippas med ett specifikt tema. Man utgår från en forskningsfråga och söker svar till den genom att analysera den relevanta litteraturen. Från denna översikt får man en helhetsbild av ämnet och

förståelsen för ämnet blir mer omfattande. (Aveyard, 2010, ss. 5-6). För att göra en litteraturöversikt med kvalitet bör man bestämma vilken metod som kommer att användas. (Aveyard, 2010, s. 102).

4.1 Narrativ litteraturöversikt

I detta examensarbete används narrativ litteraturöversikt. Narrativ litteraturöversikt innebär att det inte finns ett på förhand bestämt sätt för litteratursökning och analysering av den (Aveyard, 2010, s. 17). Genom narrativ litteraturöversikt får forskaren bevisad information kring ämnet förutom av vetenskapliga artiklar även av andra pålitliga källor. Huvudsakligen är syftet att identifiera, analysera, värdera och tolka kunskap inom ett visst ämne. Fokus ligger inte på enbart vetenskapliga källor, utan spektrumet av sökning blir bredare och forskaren är inte tvungen att hålla sig till en viss typ av källa. Betoningen vid narrativ litteraturöversikt ligger på att man istället för att söka precis all information om ämnet söker källor som är relevanta för den egna forskningsfrågan och syftet. (Coughlan, Cronin & Ryan, 2013, ss. 14-17).

4.2 Attityder

I detta kapitel skildras ur forskningsresultat hurdana attityder de professionella inom social- och hälsovården har. Västerländska studier har inkluderats för att en liknande kultur tillåter till liknande attityder.

4.2.1 Attityder hos vårdpersonal

I studien av Ruiz-Casares (2013), som är utförd i Kanada, visar det sig att 68 % av respondenterna (n=1048) har vårdat papperslösa barn eller gravida kvinnor. Beroende på varifrån respondenterna själva härstammar hade de olika attityder om hur mycket vård som borde erbjudas för papperslösa. Majoriteten av respondenterna födda i Kanada hade mer konservativa attityder gentemot papperslösa och var mindre benägna att vara av åsikten att papperslösa kräver specialsjukvård. Respondenter födda utomlands var av åsikten att tillgången till vård för papperslösa barn och gravida kvinnor är ett allvarligt problem. Av respondenterna som arbetade inom hälsovården stödde 61 % tanken om fullständig eller bred tillgång till hälsovård. (Ruiz-Casares et al., 2013).

Det hade inte betydelse för respondenternas attityder ifall de tidigare hade arbetat med etnisk befolkning eller direkt med papperslösa, utan mer varifrån respondenterna själva

härstammade. En stor del (62 %) av respondenterna födda i Kanada ansåg att man bör begränsa rättigheterna till hälsovården, eftersom de upplever att de papperslösa skulle utnyttja hälsovårdssystemet. De som stödde idén om fullständig eller bred tillgång till hälsovård nämnde mänskliga rättigheter som motivering till sin åsikt. (Ruiz-Casares et al., 2013).

I flera av källorna nämns den ömsesidiga lojaliteten och de etiska principerna. Enligt Tuomola (2013) går patientens nytta alltid före samhällets och motiverar sin tanke genom Hippokrates ed, som betygar detta (Tuomola, 2013). Nödvändig hälsovård ska alltid ges till den som behöver det. Detta konstateras i internationella människorättsavtal, Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, nationella föreskrifter samt vårdetiska riktlinjer. (Salmi & Pelkonen, 2015).

Beslut som gäller de papperslösa och deras rättighet till vård bör göras utanför vårdinstanser på politisk nivå och sjuksköterna ska få utföra sitt arbete enligt de etiska principer hon har bundit sig till då hon svurit eden (Ruiz-Casares et al., 2013) (Sorrell, 2017). Ruiz-Casares et al. lyfter i sin diskussion upp att då professionella står tudelade i sin beslutsfattning saknar de ofta någon sorts officiell plan om hur hon ska gå till väga. Utbildning inom immigranternas och papperslösas status och mänskliga rättigheter vore på sin plats, eftersom man måste förstå alla aspekter av detta för att kunna implementera det i den kliniska vården. Både Tuomola (2013) och Salmi och Pelkonen (2015) lyfter upp lagstiftningen, eller närmare sagt frånvaron av den. Salmi och Pelkonen (2015) skriver även att begreppen gällande migranter ofta är tvetydiga, enheter saknar direktiv och den som söker vård och vårdaren själv är osäkra om vilken typ av vård patienten är berättigad till. Organisationer skulle gynnas av en modell eller struktur av hur de kunde ta itu med dessa frågeställningar (Sorrell, 2017). Enskär et al (2012) rapporterar att 81 % av vårdarna i deras studie upplevde sig osäkra eller inte alls visste vad det fanns för regleringar gällande vården av papperslösa barn. Majoriteten (95 %) av respondenterna (n=166) hade en positiv attityd gentemot vården av papperslösa barn.

Sorrell (2017) och Salmi och Pelkonen (2015) nämner båda att papperslösa inte använder hälsovårdstjänster alls lika mycket som befolkningen i respektive länder (USA och Finland). Ruiz-Casares et al. (2013) och Sorrell (2017) nämner också rädslan av att bli anmäld och således bli utvisad ur landet som faktorer för att papperslösa inte söker sig till vård. Samma diskussion om rädsla kommer även upp i Tuomolas artikel *Terveysthuoltopalvelut kuuluvat myös paperittomille*.

I artikeln *Human rights, health and our obligations to refugees* (2015) skriver Trine Myhrvold om att det finns en stor ojämlikhet mellan olika europeiska lagar och regler, samt olika nationella lagar och regler och de etiska principerna som vårdpersonal ska jobba med. Det vill säga att den etiska koden som vårdpersonal borde följa tillämpas inte när det gäller arbete med flyktingar och papperslösa. I Myhrvolds artikel konstateras att balansen mellan mänskliga rättigheter och lagstiftningen i många länder saknas och detta är en risk för bra och tillgänglig vård för alla. Bättre omständigheter skulle gynna alla, både patienter och vårdpersonal. Då får de professionella chansen att ge bättre vård åt alla och patienternas upplevelse av vård förbättras. (Myhrvold, 2015).

I artikeln *Paperittomien palveluiden järjestämiseen tarvitaan valtakunnallinen ratkaisu* publicerad i Helsingin Sanomat skriver Saarikorpi och Vesikansa att stadsfullmäktige i Helsingfors i slutet av november 2017 bestämde att de papperslösas vårdmöjligheter inom social- och hälsovården ska utvidgas till även nödvändig vård, från att de tidigare endast fått akutvård. Det sägs att en vilja att rationalisera vården finns överallt och att flera städer jobbar för att de papperslösas grundrättigheter ska säkras. Enligt artikeln ska behandlingen av de papperslösa inte påverkas av var de råkar bo. Ministeriet borde börja göra något för att alla som vistas i Finland skall ha rätt till god hälsa och så att alla professionella inom social- och hälsovården har en chans att funktionera enligt yrkesetiken. Det är till allas nytta att man i kommunerna vet hurdana omständigheter de papperslösa lever i och att man ser till att de inte hamnar utanför samhället. Enligt artikeln handlar utvidgandet av nödvändig vård inte handlar om orättvisa, utan om att de papperslösa skulle ha möjlighet att vaccineras eller vårda t.ex. diabetes förrän sjukdomen leder till dyrare och mer akut vård. I Helsingfors betalar de papperslösa lika mycket för vårdtjänsterna som befolkningen. Eftersom de papperslösa trots allt befinner sig i kommunerna och staten inte vidtar åtgärder så blir det på kommunernas ansvar att göra det. (Saarikorpi & Vesikansa, 2017).

4.2.2 Attityder i samhället

Helsingin Sanomat (2018) skriver om den artikel tidningen Uutissuomalainen gjort; *Uutissuomalaisen kysely: Joka kolmas laajentaisi paperittomien kiireetöntä hoitoa – joka toinen vastustaa*. Utredningen visar att var tredje finländare anser att papperslösa även ska få icke-akutvård. Av de som stöder de Gröna vill 63 % utvidga vården och 53 % av dem som röstar på Vänsterförbundet är för denna idé. Mest emot denna idé är Sannfinländarnas väljare, bara 10 % är för en utvidgning av vården. Helsingfors är den första staden som bestämt att de erbjuder en del icke-akutvårdstjänster för de papperslösa. (Palojärvi, 2018).

De Grönas fullmäktige i Esbo vill med fullmäktigeinitiativ utvidga hälsovården för de papperslösa, skriver Helsingin Sanomat i sin artikel *Valtuusto keskusteli Espoon budjetista – Vihreät tekivät aloitteen paperittomien terveydenhoidon laajentamisesta*, publicerad 7 december 2017. Enligt initiativet menar gruppen att alla städer i huvudstadsområdet borde ha en enhetlig linje för vilka hälsovårdstjänster som erbjuds. I slutet av november 2017 bestämde stadsfullmäktige i Helsingfors att de papperslösa även ska erbjudas nödvändig vård. Detta betyder att de papperslösa har rätt till vaccinationer och vård av kroniska sjukdomar. Just nu erbjuder Esbo stad gravida papperslösa, samt dem under 18 år, samma hälsotjänster som för esboborna. Med detta initiativ strävar man efter att alla papperslösa i framtiden ska få likvärdig vård. I artikeln säger social- och hälsovårdsnämndens ordförande Saara Hyrkkö (Gröna) att på grund av ministeriets strikta asylpolitik så finns det allt fler papperslösa. (Varmavuori, 2017).

Enligt HS artikel *Kukaan ei osaa arvioida, millaisia kustannuksia paperittomien terveydenhuolto Helsingille aiheuttaa – edes paperittomien määrää ei tiedetä*, publicerad den 30 november 2017, är det svårt att säga vilka utgifterna för vård av de papperslösa är, eftersom man inte vet hur många de papperslösa är eller hurdana hälsotillstånd det handlar om. Juha Jolkkonen, social- och hälsovårdssektorns sektorchef, säger att utgifterna sannolikt ligger mellan en halv och en miljon euro per år. Sannfinländarna är oroliga för att utvidgandet av hälsovårdstjänster för de papperslösa lockar flera papperslösa till Helsingfors. Jolkkonen tror dock inte att detta skulle hända. Han säger att det nog kan påverka i en sådan situation där en kroniskt sjuk asylsökande t.ex. i Åbo fått ett negativt beslut. Då tror Jolkkonen att denna person idag kanske funderar på att flytta till Helsingfors. Resurserna måste dock tänkas om, ifall det visar sig vara flera människor är i behov av tjänsterna. (Aalto, 2017).

Ruiz-Casares et al. (2013) lyfter i sin studie upp hur hälsovården står i korseld med politiken, då människor rättigheterna och de egna etiska principerna står i konflikt till politiska beslut och institutionernas riktlinjer. Ifall resurser för att vårda papperslösa inte är inkluderade i en enhets budget bryter vårdaren eller enheten mot dessa förordningar. Man kan också ur laglig synvinkel se det som att hjälpa en kriminell, eftersom papperslösa är i landet illegalt. Enligt Sorrell (2017) har storleken av deras brott inte en sådan betydelse att man kunde förneka dessa personer rättigheten till hälsovård. Ifall vårdaren eller enheten inte erbjuder vård bryter det mot mänskliga rättigheter och de professionella etiska riktlinjerna.

4.2.3 Attityder inom den sociala sektorn

I studien *Local reactions to Global Problems: Undocumented Immigrants and Social Work* har Jessica Jönsson (2014) undersökt hur personer arbetar med papperslösa inom den sociala sektorn i Sverige. Hon har gjort en semistrukturerad intervju där hon intervjuat 22 personer varav 10 är socialarbetare inom kommuner och 12 arbetare för organisationer. Jönsson har undersökt om att hjälpa papperslösa, om vilket det framkommer väldigt blandade åsikter och arbetssätt. Jönssons analys av intervjuerna är att de professionella antingen anser papperslösa vara offer i en svår situation eller illegala som bryter lagen. En del av de professionella ser problem såsom krig och otillräcklig utveckling i de icke-västerländska länderna som en orsak till att människor därifrån lämnar sina hemländer och flyr. Andra ser papperslösa som illegala vilka medvetet vistas utan lov i Sverige och är berättigade varken stöd eller skydd av statliga och kommunala auktoriteter. En socialarbetare berättar att hennes arbetsplats internt har beslutit sig för att ifall en papperslös kommer till dem för hjälp ska de bara meddela att de är pliktiga att meddela polisen om deras olagliga vistelse i Sverige. Hon säger att en papperslös ska vända sig till polisen ifall denne behöver socialt stöd. Enligt henne finns det inga papperslösa i Sverige utan endast illegala immigranter. Även de professionella som anser de papperslösa vara illegala immigranter förstår att de papperslösa är människor i nöd och i behov av hjälp. Dessa professionella ser ändå obalansen mellan ett etiskt förhållningssätt och landets lagar och regler.

I Jönssons (2014) analys framkommer också att de som ser de papperslösa som offer i allmänhet anser att det handlar om kvinnor och barn som är i behov av hjälp, medan de illegala är männen som har tagit ansvaret för deras familjs olaglighet. Flera av de som svarat i studien har mera ingripande i att hjälpa papperslösa kvinnor och barn än män. Två socialarbetare säger att de hellre hjälper kvinnor och barn, eftersom de anser att de har mera problem än män. Både socialarbetare och aktörer från organisationerna hänvisar till förklaringen om de mänskliga rättigheterna samt FN:s konvention om barnets rättigheter i deras försvar över att själva bryta lagen. Enligt vissa väger rättigheterna mera medan andra anser att de nationella lagarna och bestämmelserna begränsar möjligheten att verkställa mänskliga rättigheter för papperslösa. Eftersom lagar, bestämmelser och deklARATIONER säger olika har de intervjuade olika åsikter.

Changing Conceptions of Mental Distress Among Somalis in Finland (2010) är en forskning som visar de stora kulturella skillnaderna mellan somaliska flyktingar och västerländska kulturens syn på mental hälsa. Eftersom de har vuxit upp i en annan kultur och ett annat klimat, med andra sociala normer och värderingar ser dessa personer annorlunda på psykisk

ohälsa. Detta beror till en stor del på deras muslimska tro. Mölsä, Tiilikainen och Harsløf Hjelde tror att man kan tillämpa samma resultat från denna forskning på andra grupper med samma religiösa bakgrund. Deras slutsats är att Finland (och andra länder som tar emot flyktingar) behöver skapa en kunnighet kring mental hälsa bland de flyktingar och skapa en gemensam grund för båda parter att komma till rätt lösning och en bättre vård. (Mölsä, Tiilikainen, & Harsløf Hjelde, 2010).

What the eye does not see: a critical interpretive synthesis of European Union policies addressing sexual violence in vulnerable migrants av Kneygaert och Guieu är en studie som handlar om sexuellt våld bland papperslösa samt EU:s och medlemsstaternas sätt att hanterat detta våld. Undersökningen kommer fram till att de flesta medlemsstaternas och EU:s lagstiftning utgår från att sexuellt våld brukar vara enbart våld mot kvinnor. Sexuellt våld mot andra än kvinnor glöms bort även om papperslösa män väldigt ofta är i riskzonen för att bli offer för sexuellt våld. (Kneygaert & Guieu, 2015).

Kneygaert och Guieu anser att det gamla tankesättet där mannen alltid är förövaren och kvinnan alltid är offret är fel och inte mera lämpligt i en tid där vi kommer bort från enbart den manliga och den kvinnliga sexualiteten som norm. Enligt skribenterna bidrar EU-lagstiftningen till att förstärka osynligheten av dessa former av sexuellt våld bland dem som mest behöver hjälp. De får inte rätt vård eller det är otroligt svårt för många att få vård eller den hjälp som de behöver. Detta handlar mera allmänt om EU och dess medlemsstater men ger oavsett en bra bild på hur vissa grupper inte får den hjälp som de behöver och att det inte finns tillräckligt med stöd och förståelse för de många olika problem som finns. (Kneygaert & Guieu, 2015).

Talentia-lehti (refererad av Kettunen, 2017) skrev om de etiska utmaningarna professionella inom det sociala området stöter på i fråga om arbete med papperslösa klienter. Artikeln *Selvitys paperittomien kohtaamisesta ja eettisistä haasteista* baserar sig på Milla Elos (2017) examensarbete *Päämäärien valtakunnan kansalaiset - Paperittomuuden ammattieettinen haaste sosiaalialan työntekijöille*. Elo har sammanlagt intervjuat 17 olika socialarbetare och socialhandledare som arbetar inom kommunal socialvård. Elo har inte egentligen forskat professionellas egna attityder och åsikter angående papperslösa utan situationer där den professionella känner att hens yrkesetiska värderingar utmanas. I Elos examensarbete hittas dock antydningar att i alla fall de professionella som intervjuades hade en rätt mänsklig och human syn på papperslösa klienter - precis som Talentias yrkesetiska riktlinjer kräver

(Talentia, 2017). Problem uppstår när yrkesetik och/eller samvete krockar med de andra myndigheternas beslut och insyn på den papperslösas rättigheter (Elo, 2017).

Elo kom fram till att de professionellas yrkesetiska riktlinjer snarare följer migrationsmyndigheternas beslut än utgår från att svara till den papperslösa klientens subjektiva behov. Detta berodde på att den professionella inte ville ifrågasätta Migris beslut och stöda klientens olagliga vistelse i Finland. Enligt Elos examensarbete kräver de professionella tydligare riktlinjer från staten för arbetet med papperslösa klienter. Enligt Elos intervjuer anser de professionella inom det sociala området att enstaka socialarbetare har ett för stort ansvar över papperslösa klienter och fördelningen av resurserna. Tydliga riktlinjer från kommuner efterlyses. Även oron över att de papperslösa ska utnyttja det sociala systemet kommer fram i intervjuerna. Ett av Elos intervjuobjekt nämnde att det hårda politiska klimatet mot invandring och papperslösa syns också på fälten inom socialt arbete, men ämnet tangerades inte desto mera. (Elo, 2017).

5 Forskningsetik och tillförlitlighet

Detta kapitel behandlar forskningsetik och hur den är uppmärksam i detta examensarbete. Forskningsetiska principer som berör detta examensarbete och dess metod är sammanfattade i detta kapitel.

Vid vetenskaplig forskning ska man tillämpa en god vetenskaplig praxis. Endast då kan dess resultat vara trovärdiga och forskningen etiskt accepteras. Ur ett forskningsetiskt perspektiv finns det några centrala utgångspunkter för god vetenskaplig praxis. Forskningssamfundet har etablerat tillvägagångssätt som ska iakttas i forskningen. När man dokumenterar och presenterar sina resultat samt bedömer undersökningar och dess resultat ska man vara hederlig, omsorgsfull och noggrann. Man ska använda sig av sådana datainsamlings- och analysmetoder som är etiskt hållbara och kan klassas som vetenskapligt forskande. När det kommer till referering och källhänvisning ska det göras korrekt, för att visa respekt för de andra forskarnas arbeten. (Forskningsetiska delegationen, 2012). Det är tillåtet att använda kunskap som någon annan har producerat, när man gör det ska man dock ange källan. En referens behövs inte om informationen kan betraktas som var mans kunskap. (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 174).

När man forskar är det viktigt att man strävar efter en så uppriktig bild som möjligt av det ämnet som forskas. American Psychological Association har kommit fram till vissa etiska

principer gällande vetenskaplig forskning. Huvudsyftena med dessa principer är att tillföra sanning och ackuratess i vetenskaplig kunskap samt att ta hänsyn till äganderätten. Det som menas med ”att tillföra sanning och ackuratess” är att man inte ska fabricera eller falsifiera resultat. Dessutom ska man även dela med sig av data som man bygger sina slutsatser på. Man ska heller inte plagiera, dvs. använda viktiga delar av andras arbeten som sina egna. Vid forskning ska man tillämpa en god vetenskaplig praxis, eftersom det bidrar till forskningens trovärdighet. (Nyberg, 1999, ss. 27-31). Det är forskaren, i detta fall examensarbetsgruppen, som har ansvar för hur examensarbetet och dess resultat utformas (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 174). Det finns även andra ansvarslösa tillvägagångssätt som bryter mot god vetenskaplig praxis, till exempel att göra källförteckningen mer omfattande genom att tillägga flera forskningsreferenser (Forskningsetiska delegationen, 2012).

I detta examensarbete har gruppen strävat efter att tillämpa god vetenskaplig och etisk praxis under hela examensarbetsprocessens gång. Examensarbetsgruppen har omsorgsfullt dokumenterat sökningsprocessen genom att anteckna sökningskriterier och datum för dessa. Källor som använts av gruppen uppges i källförteckningen och hänvisas till i texten enligt Yrkehögskolan Novias skrivanvisningar. Vi har från första början strävat efter att noggrant anteckna källorna i examensarbetet. Angående plagiat har gruppen undvikit att citera längre stycken samt alltid hänvisat då en källa använts. Ederna valde vi ändå att citera för att behålla deras ursprungliga mening. Båda ederna har vi fått via personlig kontakt eftersom de inte fanns tillgängliga på svenska. Även om viss kunskap kan anses som var mans kunskap är vissa begrepp tydliggjorda för att klargöra deras relevans för examensarbetet och undvika generalisering och missförstånd.

Tillförlitlighet, även kallad reliabilitet, innebär att forskandet är neutralt och att man med samma instrument skulle komma till samma resultat vid ett annat tillfälle. För att kunna verifiera forskningens tillförlitlighet krävs det att forskningen innehåller ett mål, ett syfte, en redovisning om hur forskningen är genomförd och argumentering varför man fattat vissa beslut, till exempel i fråga om avgränsningar. (Denscombe, 2000, s. 250). Validitet innebär att man mäter det man avsett att mäta i sitt arbete (Kristensson, 2014, s. 57). I detta examensarbete besvaras frågeställningar som angetts och därmed anser vi att detta examensarbete når hög validitet.

För en kvalitativ studie ställer man tillförlitlighetsfrågor mot forskaren, kvaliteten av materialet, analysen av materialet samt framställning av resultat. Informationen man fått då man samlat materialet är beroende på hur forskaren har nått forskningsfrågan. Då man undersöker tillförlitligheten av en studie granskar man studiens sanningsvärde, tillämplighet, beständighet samt neutralitet. Forskaren ska pålitligt kunna visa förhållandet mellan materialet och resultaten. Klassificeringen blir mer pålitlig då flera personer granskar den. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen, 2003). Kristensson framhäver triangulering för att förstärka tillförlitligheten. Triangulering innebär att två eller flera personer är delaktiga i utvärderingen. Genom att använda sig av triangulering undviker man att bara använda sig av en persons uppfattning. (Kristensson, 2014, s. 125).

Tillförlitligheten i analysen av detta examensarbete anser vi vara hög eftersom samtliga skribenter har deltagit i analyserandet av materialet, dvs. att vi använts oss av triangulering. Tillförlitligheten gällande materialet kan ifrågasättas eftersom det inom ämnet papperslösa finns relativt få vetenskapliga forskningar som behandlar vårt syfte och våra frågeställningar. Tillförlitligheten kan också ha påverkats av att artiklar från andra länder än Finland tagits med, men vi har velat använda vissa av dem eftersom vi ansåg dem passa vårt examensarbete. För att uppnå hög tillförlitlighet har vi i första hand använt oss av primärkällor, dock har sekundärkällor använts i vissa fall, vilket kan ha påverkat examensarbetets reliabilitet.

6 Resultat

Resultatdelen för examensarbetet ska beskriva det man kommit fram till samt svara på syftet man formulerat (Kristensson, 2014, s. 22). I en litteraturbaserad studie brukar resultatet inledas med en presentation av de artiklar som använts, varefter resultatet framförs mer ingående (Kristensson, 2014, s. 172). Artiklar som bidragit till detta examensarbete presenteras i Bilaga 3. Resultatet redovisas nedan i löpande text samt i innehållsanalysen i Bilaga 4. Innehållsanalysen i detta arbete utgår från de artiklar som använts varav meningsenheter som stöder syftet har plockats ut. Meningsenheterna har tagits från skribenternas översatta text av de artiklar som använts.

Under huvudkategorin *attityder* har vi tre underkategorier: positiv inställning, olika faktorer som påverkar åsikter om papperslösa samt negativ inställning. Under den andra huvudkategorin *etik* har vi underkategorierna yrkesetik och mänskliga rättigheter. Den sista

huvudkategorin *problematik* innehåller underkategorierna motstridigheter och brister. Nedan öppnar vi dem och i kapitlet Diskussion går vi mer in på dem.

6.1 Attityder

Från artiklarna som analyserades framkom det attitydskillnader om papperslösas rätt till vård. Enligt artikeln av Ruiz-Casares et al. (2013) hade majoriteten av hälsovårdspersonalen en positiv inställning till att papperslösas tillgång till vård borde utvidgas. Likheter hittades i Varmavuoris (2017) artikel där det tas upp att De Grönas fullmäktige i Esbo ville utvidga hälsovården för de papperslösa genom ett fullmäktigeinitiativ. Hälsovårdspersonal och liberalpolitiker delar alltså en positiv inställning samt en vilja till att utvidga vården för de papperslösa.

Obalans mellan direktiv såsom lagar och etiska riktlinjer som inte är i balans med varandra, samt personers ursprung, var faktorer som påverkade de åsikter personalen hade om papperslösa. Det kändes utmanande för de professionella att förhålla sig till papperslösa klienter eftersom direktiven och det yrkesetiska förhållningssättet stred mot varandra. En del av de professionellas åsikter påverkades mera av lagar medan andras attityder styrdes mera av de yrkesetiska riktlinjerna inom social- och hälsovård. (Jönsson, 2014). För det mesta var personal med utländsk bakgrund mer tillåtande medan infödda medborgare var mer emot att ge service till de papperslösa (Ruiz-Casares et al., 2013).

Såsom det tidigare framkom fanns det en positiv inställning till att utvidga vården av de papperslösa, men det fanns även negativa inställningar. Enligt Ruiz-Casares et al. (2013) studie fanns det även en negativ inställning bland hälsovårdspersonalen. En stor del av hälsovårdspersonalen ansåg att de papperslösas rättigheter till hälsovård borde begränsas. Orsaken till denna negativa inställning var hälsovårdspersonalens eget ursprung. Forskningen är genomförd i Kanada och hälsovårdspersonal som härstammade därifrån hade en negativ inställning. I Palojärvis (2018) artikel framkommer det även att en minoritet av befolkningen i Finland stöder utvidgandet av de papperslösas tillgång till vård, alltså är majoriteten emot det. Artikeln berättar även att konservativa politiker som Sannfinländare och deras anhängare har en negativ inställning till vården och att de inte stöder utvidgandet av denna.

I två av de studier som baserade sig på artiklarna kom det fram att det finns en oro bland professionella både inom det sociala området och inom hälsovården, för att deras tjänster skulle bli utnyttjade av de papperslösa (Elo, 2017) (Ruiz-Casares et al., 2013). I en annan

artikel framhäver Sannfinländarna sin oro över att utvidgade hälsovårdstjänster skulle locka flera papperslösa till Helsingfors för så kallad hälsoturism (Aalto, 2017).

6.2 Etik

Det uppstår flera problem för de professionella när de yrkesetiska riktlinjerna och deras samvete krockar med de direktiv och beslut som fattas av myndigheterna (Elo, 2017). Det framkommer att det finns en önskan och ett behov för mera hänsyn till etiken inom arbetet med papperslösa. Detta skulle då gynna de professionella inom social- och hälsovården och bidra till att de kan jobba på ett mera yrkesetiskt och försvarbart sätt (Saarikorpi & Vesikansa, 2017) (Tuomola, 2013). Lagar påverkar arbetet som personalen inom social- och hälsovården får och kan göra. De etiska principerna som de professionella förbinder sig till borde ha större inverkan på arbetet som exempelvis den ed sjukskötare avlägger som ska styra deras arbete (Ruiz-Casares et al., 2013).

Det kom fram en tydlig önskan att de mänskliga rättigheterna ska respekteras och att de ska ses som bas för motivering för en bredare tillgång till social- och hälsovårdens tjänster för papperslösa klienter (Ruiz-Casares et al., 2013) (Jönsson, 2014). Det anses även att grundrättigheterna för alla människor som förblir i Finland borde försäkras, det vill säga att alla ska ha rätt till hälsovård. Viljan att göra vården mera tillgänglig finns i hela landet och många städer och kommuner jobbar för att papperslösas grundrättigheter skulle försäkras. (Saarikorpi & Vesikansa, 2017). Enligt Sorrell (2017) kan man inte heller förneka papperslösa den vård och hjälp som de behöver oberoende deras politiska status.

6.3 Problematik

Det finns flera motstridigheter angående de papperslösas vård som påverkas av lagar, regler, riktlinjer, etik och obalansen mellan direktiv. De professionella inom social- och hälsovården är konstant i konflikt mellan vad lagar, regler och riktlinjer säger. (Myhrvold, 2015) (Ruiz-Casares et al., 2013). Det som Myhrvold (2015) också lyfter upp är hur både EU:s och olika länders egna lagar och regler inte går ihop. Detta påverkar dessutom de etiska principerna som vårdpersonalen borde följa. Flera professionella förstår dilemmat mellan att arbeta och förhålla sig etiskt korrekt samtidigt som man följer lagar (Jönsson, 2014). Vårdens kvalitet försämras på grund av bristfälliga direktiv, när länders lagar inte alltid följer de mänskliga rättigheterna (Myhrvold, 2015). Ruiz-Casares et al. (2013) anser att politiken borde göra

beslut angående de papperslösas vård, så att vårdare kunde ta hand om sina patienter istället för att bestämma över vem som har rätt till vård.

Det framkommer tydliga brister i vården av papperslösa inom social- och hälsovårdssektorn. Tidigare har vi nämnt faktorer som gör att personalen inte kan arbeta yrkesetiskt, men helt konkret försvåras personalens arbete då det inte finns tydliga direktiv eller handlingsplaner för personalen att arbeta med. (Ruiz-Casares et al., 2013) (Salmi & Pelkonen, 2015). En tydlig majoritet av respondenterna i studien gjord av Enskär et al. (2012) vet inte vilka regleringar som gäller vården av papperslösa barn, vilket också kommer fram då Ruiz-Casares et al. beskriver mer ingående att de vårdare som kommer i kontakt med papperslösa behöver all information de kan få om de papperslösas rättigheter och situation för att kunna erbjuda dem likvärdig vård. Organisationer kunde gynnas av en struktur som berättar för den enskilda professionella hur hen ska gå tillväga i arbetet med papperslösa (Sorrell, 2017).

Elo (2015) lyfter upp att det är statens ansvar att skapa riktlinjer för de professionella att arbeta med. Även tydlig lagstiftning saknas eftersom den nuvarande lagstiftningen kan tolkas på olika sätt och det är även något de professionella är oroliga över (Salmi & Pelkonen, 2015) (Tuomola, 2013).

7 Diskussion

I examensarbetsprocessens början var skribenternas kunskap om papperslösa bristfällig. Skribenterna hade främst kunskap om det som lyfts fram i medier under de senaste åren. Under skrivprocessens framskridande blev vår syn på de papperslösa dock mer mänsklig och empatisk. Nedan diskuteras den teoretiska bakgrundens och resultatens koppling till varandra. Diskussion om metoden presenteras i kapitlet om tillförlitlighet (kapitel 5.1). På grund av att det inte finns tidigare forskning inom temaområdet har resultaten i detta arbete jämförts med olika lagar och riktlinjer.

Med den första frågeställningen ville skribenterna utreda hurdana attityder det finns till papperslösa. Som det flera gånger kommit fram under processens gång är attityderna mångfaldiga och orsakerna till dem många. Som det kommer fram i både examensarbetets teoretiska bakgrund och litteraturöversikten är kunskap, utbildningsnivå, härkomst, omgivning och värderingar, alla faktorer som påverkar en människas attityder. Vården borde däremot inte påverkas av attitydskillnader bland personalen, utan man bör ha sin personliga identitet åtskild från yrkesidentiteten. Ens personliga åsikter ska inte få synas i kvaliteten av

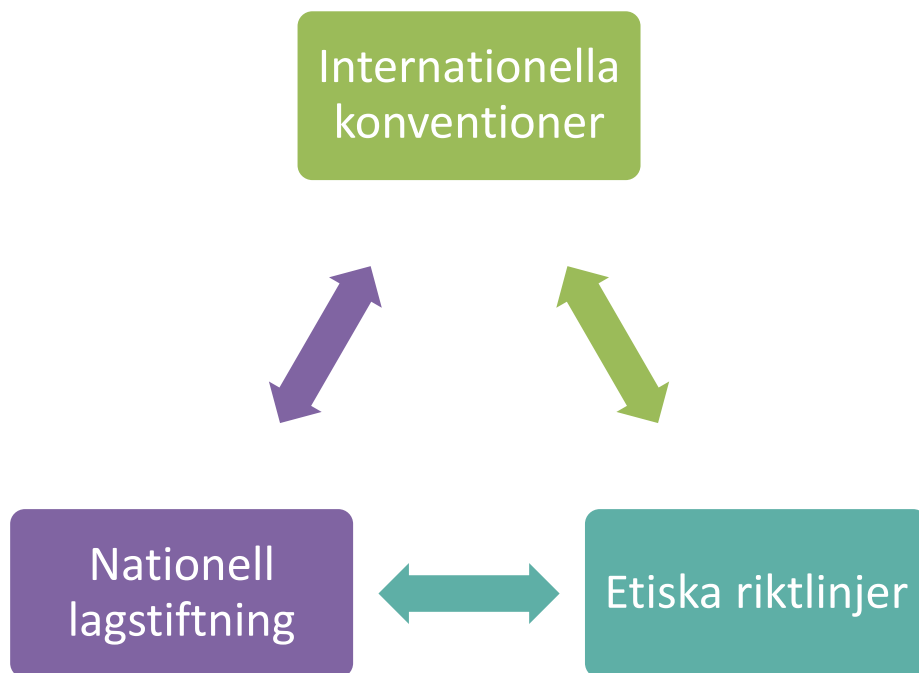
vården, då alla borde stå jämlika inför lagen. Dessutom var det intressant att märka att infödda kanadensiska medborgare ofta hade en mer främlingsfientlig attityd än människor med annat ursprung. Detta kan tänkas bero på att de infödda kanske har en starkare anknytning till sitt hemland och känner sig därmed mer hotade av utomstående än vad invandrare gör. Än en gång kom även bristen på och obalansen mellan olika direktiv fram som en försvårande faktor, eftersom detta väcker oro.

Enligt Artikel 2 i FN:s konvention om mänskliga rättigheter konstateras att ingen får diskrimineras av någon orsak. Artikel 25 betonar vidare att alla har rätt till grundrättigheter i vilka social- och hälsovård ingår för att kunna uppnå en tillräcklig levnadsstandard. Vem bestämmer vad tillräckligt innebär? Dessutom förbjuder EU och grundlagen diskriminerande av alla slag. Artikel 25 konstaterar även att basnödvändigheter såsom tillgång till mat, vatten, kläder och bostad hör till mänskliga rättigheter. Att leva under omständigheter som kan anses minimala under en längre tid är inte mänskligt.

En frågeställning som lätt uppstår är huruvida man kan kalla brukande av vårdtjänster för utnyttjande. God hälsa är eftersträfvansvärt för alla människor och genom att ta del av den service som finns tillgänglig förbättrar man sin egen livskvalitet. Eftersom människovärdet är det samma hos alla individer, oavsett status man har i ett land, borde inte en viss människogrups brukande av någon tjänst anses som utnyttjande mer än någon annans.

Grundlagen poängterar också att ingen får särbehandlas utan godtagbart skäl, men då en papperslös person blir nekad social- och hälsovård kan detta betraktas som särbehandling på grund av personens ursprung. Då en papperslös inte får grundläggande social- och hälsovård är personens hälsa, liv och trygghet inte säkrade. Lagen nämner dock möjligheten för särbehandling om skälen är godtagbara, vilket papperslösheten i detta fall kan då påstås vara. Det som förblir oklart är vilka skäl som kan klassas som godtagbara. Oavsett om särbehandlingen av de papperslösa inte direkt bryter mot lagen, så bryter den ändå mot de mänskliga rättigheterna som Finland förbundit sig till att följa.

Grundlagen vädjar dessutom till att de offentliga makterna ska se till att de grundläggande friheterna, rättigheterna och mänskliga rättigheterna försäkras. Det kan ifrågasättas om detta sker i Finland i fråga om de papperslösa individerna. I flera lagar konstateras allmänt olika rättigheter men de gäller sällan de papperslösa. Exempelvis erbjuder endast vissa kommuner i Finland fullständig hälsovård för alla, vilket är ett resultat av politiska beslut som gjorts. Med detta märker man att lagstiftningen och politiken inte går hand i hand.

Figur 1. De tre olika typerna av direktiv som står i strid med varandra.

Figuren ovan visar att dessa tre typer av direktiv påverkas av varandra men de jobbar inte tillsammans för att skapa en mera balanserad lagstiftning till hjälp och stöd för de svagaste, likaså stöder det inte personalen som har motstridiga anvisningar och lagar som de måste lyda.

I publikationen *Yhdenvertaisuus sosiaali- ja terveydenhuollossa* kommer det fram att den nuvarande situationen är laglydande gällande vad de papperslösa är och inte är berättigade. De finska lagarna lyder alltså inte de mänskliga rättigheterna, eftersom folk placeras i olika positioner enbart beroende på deras status i landet. Som det i resultatet konstateras gör lagarnas bristfälligheter och motstridigheter det svårt för de professionella att arbeta enligt sina etiska riktlinjer. De nuvarande riktlinjerna är väldigt allmänna och därmed otillräckliga inför arbetandet med papperslösa klienter. De generella etiska riktlinjerna blir svåra att tillämpa när de papperslösa inte har samma rättigheter som andra klienter och därför är en komplettering till dessa nödvändig.

Enligt ETENE:s etiska riktlinjer för social- och hälsovården är klientens intresse alltid utgångspunkt för vården och arbetarna ansvarar för arbets kvaliteten. Problem i att följa dessa riktlinjer uppstår då de professionella inte alltid har förutsättningar för det eller inte vet vad dessa papperslösa klienter är berättigade. Etik handlar om det goda, de värderingar som är

eftersträvansvärda, men även om det som är rätt att göra. Utgående från detta har vi konstruerat vårt förslag för komplettering till de generella etiska riktlinjerna. Flera problem i arbetet inom social- och hälsovården uppstår som orsak av en obalans som finns mellan de yrkesetiska regler och lagstiftningen. Yrkesetiken kräver att alla behandlas likvärdigt medan lagen inte tillåter vård till alla. Bland personalen finns det en önskan att kunna arbeta yrkesetiskt utan att behöva fundera på det politiska klimatet när det gäller arbetet med papperslösa. Fastän vi inte direkt kan påverka den nuvarande obalansen de professionella inom social- och hälsovården råkar ut för vill vi göra en början med detta arbete genom att tillämpa de etiska riktlinjerna så att de tar papperslösa i beaktande. Med tanke på de eder som sjukskötare och socionomer svär när de blir utexaminerade är det viktigt att man ska ha möjligheten att följa dem.

Genom att intensivt jobba med detta ämne har vi lärt oss mycket om hur papperslösa behandlas av staten och hur deras vård och service påverkas av hur staten ser på dem. Om de anses som människor som är lika mycket värda som alla andra eller om de ses som statistik och siffror som negativt påverkar ett lands ekonomi, har det en inverkan på hur de blir bemötta och vilken sorts service de får. Det är här som etiken spelar en stor roll och vi anser att vi kommer att ha behov av våra etiska riktlinjer vi skapat i vårt kommande yrke.

Flera gånger under dessa månader har vi funderat kring ifall ingen i makthavande position verkligen bryr sig tillräckligt för att åstadkomma en förändring mot det bättre. Det känns väldigt oklart vem som egentligen skulle kunna åstadkomma balansen. Lagstiftning borde grunda sig på etiska principer för att undvika att de som behöver skydd och hjälp enbart blir till siffror och statistik, då de istället borde ses som unika individer med ett jämlikt människovärde. En balans mellan de tre motstridigheterna skulle dessutom göra att personalen inom social- och hälsovården kunde jobba på ett sådant sätt som även för dem skulle vara etiskt försvarbart.

7.1 Utvecklingsförslag

Vår slutprodukt fungerar som ett utvecklingsförslag för de professionella inom social- och hälsovårdsbranschen. Om dessa etiska riktlinjer tillämpas ser vi att det finns goda möjligheter till en positiv förändring i fråga om arbetet med de papperslösa. De etiska riktlinjerna kan ge de professionella en annan syn på hur de kan jobba med papperslösa inom ett politiskt system som inte tar etik i beaktande i den grad som behövs. De kan också fungera som en modell som kan användas för att förbättra de papperslösas situation.

Dessa etiska riktlinjer kunde piloteras i någon arbetsgemenskap för att kolla om de verkligen leder till någon förändring. Andra möjliga utvecklingsförslag kunde vara att sprida kunskap om papperslösa i skolor och andra anstalter eftersom det visat sig att kunskap leder till öppnare attityder och större förståelse.

7.2 Processbeskrivning

Under månaderna med examensarbetsprocessen blev det allt tydligare att de nuvarande etiska riktlinjerna stred emot lagar och andra styrdokument. Vårdpersonalen saknar tillräckligt goda förutsättningar för sitt arbete just nu och därför lider kvaliteten på tjänsterna. Detta arbete utgör en komplettering till de nuvarande etiska riktlinjerna, med målet förbättra värden av de papperslösa. Våra riktlinjer är gjorda utgående från att klienten står i fokus, men vi har även lyft fram andra perspektiv såsom arbetarens och ledarens. Vi valde att sammanställa riktlinjerna för olika nivåer, för att göra dem så omfattande som möjligt. Riktlinjerna finns dokumenterade i Bilaga 5.

De papperslösa kan inte föra sin egen talan, eftersom det finns en risk för att de ska bli deporterade och de vågar därför inte gå till myndigheterna. Dessutom har de sällan tillräckliga språkkunskaper eller kunskap om sina rättigheter i Finland. På grund av detta är det viktigt att vi som professionella för deras talan. Som vi tidigare nämnt är de papperslösa i en mycket sårbar position och risken för vidare marginalisering av denna grupp är ytterst stor. I en rättsstat som Finland bör vi som professionella förebygga det från att ske och detta har examensarbetsgruppen bidragit till med hjälp av de etiska riktlinjer vi gjort upp.

Källförteckning

- Aalto, M. (2017). *Kukaan ei osaa arvioida, millaisia kustannuksia paperittomien terveydenhuolto Helsingille aiheuttaa – edes paperittomien määrää ei tiedetä*. Hämtad 26.2.2018 från <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005470997.html?share=c863cee808f6d120fac1439de389e7c5>
- Akavan sairaanhoitajat ja Taja ry. (2018). Hämtad 27.4.2018 från Hoitotyön johtajan, ylihoitajan eettiset ohjeet: <http://www.taja.fi/vaikuttaminen/hoitotyon-johtajan-ylihoitajan-eettiset-ohjeet/>
- Aveyard, H. (2010). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A practical guide*. Berkshire: Open University Press.
- Carlström, I. & Carlström Hagman, L.-P. (2006). *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Coughlan, M., Cronin, P. & Ryan, F. (2013). *Doing a literature review in nursing, health and social care*. Los Angeles: SAGE.
- Croona, G. (2003). Etik och Utmaning: Om lärande av bemötande i professionsutbildning. *Acta Wexionensia*.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Egidius, H. (2018). *Psykologiguiden*. Hämtad 26.2.2018 från <https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=attityd>
- Enskär, K., Ankacrona, E., Jörgense, A. & Huus, K. (2012). *Undocumented refugee children in Swedish healthcare: Nurses' knowledge concerning regulations and their attitudes about the care*. *Vård i Norden*, 103, (32), 44-47.
- Elo, M. (2017). Päämäärien valtakunnan kansalaiset - Paperittomuuden ammattieettinen haaste sosiaalialan työntekijöille. Helsinki. Hämtad 15.2.2018 från http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126105/elo_milla_HELSEINKI.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- ETENE. (2011). *Den etiska grunden för social- och hälsovården*. Helsingfors, Finland.
- Europeiska Unionen. (2010). *Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna*. Hämtad 6.4.2018 från <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sv:PDF>
- Europeiska Unionen. (2018). *EU i världen*. Hämtad 3.2.2018 från https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_sv#eu_i_världen
- Europeiska Unionen. (2018). *Rättsliga och inrikes frågor*. Hämtad 06.4.2018 från https://europa.eu/european-union/topics/justice-home-affairs_sv
- Fernandez, H. (2017). Thoughts on the immigration debate and health care: a personal story. *American Journal of Critical Care*, 27(1), 74-76.

- Forskningsetiska delegationen. (2012). *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från dem i Finland*. Hämtad 14.2.2018 från http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Förenta Nationerna. (2017). *FN:s flyktingkommissarie*. Hämtad 3.2.2018 från <https://www.unric.org/sv/component/content/article/16-humanitarian/25742-fns-flyktingkommissarie>
- Förenta Nationerna. (2018). *Förenta Nationerna*. Hämtad 3.2.2018 från <http://www.ykliitto.fi/yk70v/fn?language=sv>
- Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B. (2012). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Hello, E. (2013). *Educational Attainment and Ethnic Attitudes: How to explain their relationship*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Holm, U. (2009). *Det räcker inte att vara snäll*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Inrikesministeriet. (2017). *Maahanmuuton tilannekatsaus*. Hämtad 5.2.2018 från <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79281/Maahanmuuton%20tilannekatsaus%202017.pdf>
- Inrikesministeriet. (2017). *Maahanmuuton tilannekatsaus*. Hämtad 28.2.2018 från <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79281/Maahanmuuton%20tilannekatsaus%202017.pdf>
- Jauhainen, J. & Gadd, K. (2018). Hämtad 23.3.2018 från http://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/02/URMI_kaupunkianalyysi_3.pdf
- Juslin, E., Liljeroth, P. & Vaartio-Rajalin, H. (2012). *YH Novia - En föregångare för mångprofessionell kompetensutveckling inom social- och hälsovården*. Hämtad 28.2.2018 från <https://www.novia.fi/assets/filer/Konferens-social-och-hlsovrld/Mngprofessionell-social-och-hlsovrdsutbildning.pdf>
- Justitiedepartementet & Utrikesdepartementet. (2006). *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter*. Hämtad 6.4.2018 från http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060621/9649d2011fd4f5bb858acf1419189c67/konventionstexter_pdfversion.pdf
- Justitieministeriet. (1999). *Finlands grundlag (731/1999)*. Hämtad 28.2.2018 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Justitieministeriet. (2004). *Utlänningslag (301/2004)*. Hämtad 10.4.2018 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040301>
- Justitieministeriet. (2010). *Hälso- och sjukvårdslag (1326/2010)*. Hämtad 28.2.2018 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2010/20101326>
- Justitieministeriet. (2014). *Socialvårdslag (1301/2014)*. Hämtad 10.4.2018 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=socialv%C3%A5rdslag>

- Jönsson, J. (2014). Local reactions to Global Problems: Undocumented Immigrants and Social Work . *British Journal of Social Work*, 44(1), 35-52.
- Kettunen, I. (2017). *Selvitys paperittomien kohtaamisesta ja eettisistä haasteista*. Hämtad 24.3.2017 från <https://www.talentia-lehti.fi/selvitys-paperittomien-kohtaamisesta-ja-eettisista-haasteista/>
- Kneygaert, I. & Guieu, A. (2015). What the eye does not see: a critical interpretive synthesis of European Union policies addressing sexual violence in vulnerable migrants. *Reproductive Health Matters*, 45-55.
- Koskimies, K. & Mutikainen, H.-K. (2008). *Maahanmuuttajat terveydenhuollon asiakkaina*. Hämtad 16.3.2018 från <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/37374/stadia-1205762091-7.pdf?sequence=1>
- Kristensson, J. (2014). *Handbok i uppsatsskrivande och forskningsmetodik för studenter inom hälso- och vårdvetenskap*. Stocholm: Natus & kultur.
- Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. (2003). *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Juva: WS Bookwell.
- Leinonen, A. (2017). *Paperittomat: Miten voi paperittomien mielenterveys?* Hämtad 15.3.2018 från <http://www.paperittomat.fi/?p=2121>
- Merriam-Webster. (2018). *Dictionary*. Hämtad 3.2.2018 från <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ethic>
- Michaelsen, J., Krasnik, A., Nielsen, A., Norredam, M. & Torres, A. (2004). Health professionals' knowledge, attitudes, and experiences in relation to immigrant patients: a questionnaire study at a Danish hospital . *Scandinavian Journal of Public Health*, 32.
- Migrationsverket. (2018). *Avvisning*. Hämtad 3.2.2018 från <https://migri.fi/sv/avvisning>
- Migrationsverket. (2018). *Kvotflyktingar*. Hämtad 3.2.2018 från <http://migri.fi/sv/kvotflyktingar>
- Migrationsverket. (2018). *Ordlista*. Hämtad 3.2.2018 från <http://migri.fi/sv/ordlista>
- Mosaiikki ry. (2018). *Euroopan Parlamentti*. Hämtad från <http://europaparlamenti.info/fi/arvot-ja-tavoitteet/arvot/>
- MTV. (2017). *Uutissuomalainen: Paperittomien määrä voi kaksinkertaistua kevääseen mennessä*. Hämtad 23.3.2018 från <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/uutissuomalainen-paperittomien-maara-voi-kaksinkertaistua-kevaaseen-menessa/6702994#gs.7sc9VWw>
- Myhrvold, T. (2015). Human rights, health and our obligations to refugees. *Nursing Ethics*, 22(4), 399-400.
- Mäntyharju, E. & Siili, T. (2010). *Monikulttuurisen asiakkaan kohtaaminen - hoitohenkilöstö- ja asiakasnäkökulma*. Hämtad 16.3.2018 från

- https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15284/Siili_Terhi.pdf?sequence
- Mölsä, M. E., Tiilikainen, M. & Harsløf Hjelde, K. (2010). Changing Conceptions of Mental Distress Among Somalis in Finland. *Transcultural Psychiatry*, 276-300.
- Nyberg, R. (1999). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och internet*. Vasa: Edutime.
- Olivestam, C.; & Thorsén, H. (2012). *Etik och människans livsvillkor*. Stockholm: Liber AB.
- Palojärvi, E. (2018). *Uutissuomalaisen kysely: Joka kolmas laajentaisi paperittomien kiireetöntä hoitoa – joka toinen vastustaa*. Hämtad 26.2.2018 från <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005536538.html?share=f311ba666c443e0f73f695e36534a7d1>
- Paperittomat-hanke. (2015). *Paperittomat suomessa*. Hämtad 21.3.2018 från http://www.paperittomat.fi/?page_id=686
- Riksdagen. (2018). *Lagstiftning*. Hämtad 3.2.2018 från https://www.eduskunta.fi/SV/lakiensaataminen/lainvalmistelu_vaiheet/Sidor/default.aspx
- Ruiz-Casares, M., Rousseau, C., Laurin-Lamothe, A., Rummens, J., Zelkowitz, P., Crépeau, F. & Steinmetz, N. (2013). Access to Health Care for Undocumented Migrant Children and Pregnant Women: The Paradox Between Values and Attitudes of Health Care Professionals. *Maternal & Child Health Journal*, 17(2), 292-298.
- Saarikorpi, K. & Vesikansa, S. (2017). *Paperittomien palveluiden järjestämiseen tarvitaan valtakunnallinen ratkaisu*. Hämtad 26.2.2018 från <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005498352.html?share=1c37ffba9dd5ec2f7a9c8bd79f90c055>
- Salmi, H. & Pelkonen, R. (2015). Nuori ja vanha lääkäri paperittomien terveydenhuollosta. *Duodecim*, 131, 1628-1629.
- Sjuksköterskeförbundet rf. (1996). *Etiska riktlinjer för sjukskötare*. Hämtad 23.3.2018 från <https://sairaanhoitajat.fi/artikkeli/etiska-riktlinjer-sjukskotare/>
- Sorrell, J. M. (2017). Ethics of Advocacy for Undocumented Patients. *The Online Journal of Issues in Nursing*, 22(3).
- Social- och hälsovårdsministeriet. (2004). *Monikulttuurisuus Suomen terveydenhuollossa*. Hämtad 15.3.2018 från <http://etene.fi/documents/1429646/1559086/ETENE-julkaisuja+11+Monikulttuurisuus+Suomen+terveydenhuollossa.pdf/24ffa4b2-1ac7-4926-984e-e99555630342/ETENE-julkaisuja+11+Monikulttuurisuus+Suomen+terveydenhuollossa.pdf.pdf>
- Social- och hälsovårdsministeriet. (2011). *Yhdenvertaisuus sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Hämtad 23.3.2018 från <http://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisuja+31+Yhdenvertaisuus+sosiaali->

+ja+terveydenhuollossa+ETENE+2006-2010.pdf/e3783f6d-7fb3-48b0-ba2e-a30efd911fb0

Svenska Akademiens Ordlista. (2018). *Svenska Akademiens Ordböcker*. Hämtad 3.2.2018 från <https://svenska.se/tre/?sok=etik&pz=1>

Svenska Akademiens Ordlista. (2018). *Svenska Akademiens Ordböcker*. Hämtad från <https://svenska.se/tre/?sok=bem%C3%B6tande&pz=1>

Talentia. (2017). *Arki, arvot ja etiikka - Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Hämtad 4.3.2018 från <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Hälsövärdarförbundet. (2017). Hämtad 9.4.2018 från Terveydenhoitajan eettiset suositukset:
https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/files/317/Terveydenhoitajan_eettiset_suosituksset_21.6.2017.pdf

THL. (2017). *Paperittomat*. Hämtad 3.2.2018 från <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/paperittomat>

THL. (2018). *Paperittomien terveystalvelut Suomessa*. Hämtad från Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/paperittomat/paperittomien-terveystalvelut-suomessa>

Tuomola, P. (2013). Terveydenhuoltopalvelut kuuluvat myös paperittomille. *Duodecim*, 129, 903-904.

United Nations. (2018). *Universal Declaration of Human Rights*. Hämtad 28.2.2018 osoitteesta <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Vaartio-Rajalin, H. (2018). Sjukskötarens ed. Personlig kontakt.

Statskontoret. (2018). *Maahanmuuttovirasto*. Hämtad 3.2.2018 från https://www.valtiolle.fi/fi-FI/Tyonantajat_ja_tyontekijat/Sisaministerio/Maahanmuuttovirasto

Varmavuori, M. (2017). *Valtuusto keskusteli Espoon budjetista – Vihreät tekivät aloitteen paperittomien terveydenhoidon laajentamisesta*. Hämtad 26.2.2018 från <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005481934.html?share=4136c463d5bd515199d70ebdb98baac8>

Vepsä, P. (2018). Ed för yrskemänniska inom socialområdet. Personlig kontakt.

Vähäkylä, L. (2017). *Paperittomilla suuria identiteettiongelmia*. Hämtad 15.3.2018 från <http://www.aka.fi/fi/akatemia/media/Ajankohtaiset-uutiset/2017/paperittomilla-suuria-identiteettiongelmia/>

Figurförteckning

Figur 1. De tre olika typerna av direktiv som står i strid med varandra..... 35

Avdelningen för vård och det sociala området
Projektbeskrivning för examensarbeten

Projektets namn: Papperslösa 2018 - de icke önskade?
Projektansvarig lärare: Anne Nummela
Projektbeskrivning: <u>Bakgrund:</u> År 2015 kom tiotusentals flyktingar till Finland. Enligt Migrationsverket fanns det år 2106 23 109 asylsökande i Finland. Av dessa fick 5 985 medborgarskap i Finland, och 11 236 fick ett negativt beslut och blev alltså papperslösa. Våren 2017 redde studerande inom examensarbetsprojektet Papperslösa - de icke-önskade? ut vilka rättigheter dessa människor har och vilka skyldigheter kommunerna och staten har. <u>Syfte:</u> Syftet med projektet Papperslösa 2018 - de icke-önskade? är att implementera resultaten från examensarbetsprojektet 2017. <u>Utförande:</u> I projektet förverkligas mångprofessionella funktionella utföranden (t.ex. temadagar, pop-ups, handouts) i arbetslivet baserat på kunskapen från projektet våren 2017 och den aktuella situationen gällande papperslösa. Vårdstuderande i projektet har även en möjlighet att delta i en 3 sp intensivkurs om kvinnor och flickor på flykt i Norden sett ur ett hälsofrämjande och resursförstärkande perspektiv där vårdpersonalens kompetenser i sammanhanget utvecklas. <u>Förväntade resultat:</u> Öka kunskandet inom social- och hälsovården om papperslösas situation genom praktiska metoder och tillhörande anvisningar.
Partners: -
Projektid: våren 2017 – våren 2018
Lärdomsprovets kompetenser: I lärdomsprovet fördjupar studerande sina kunskaper och färdigheter inom ett till utbildningsprogrammet hörande centralt kompetensområde. <u>Forskning och utveckling</u> Studerande kan systematiskt utveckla sitt yrkesområde och har förmåga att på ett vetenskapligt sätt presentera, diskutera och granska utvecklingsprojekt. <u>Mångprofessionellt arbetssätt</u> Studerande kan utföra forsknings- och utvecklingsverksamhet i mångprofessionella team. <u>Resursförstärkande intervention och aktion</u> Studerande kan tillämpa ett resursförstärkande perspektiv på utredning, utveckling och utvärdering av resursförstärkande yrkespraxis inom social- och hälsovård. <u>Vårdvetenskapligt förhållningssätt</u> (för Utbildning till sjukskötare och hälsovårdare) Reflektion och tillämpning av vårdvetenskapens metaparadigm enligt utbildningsprogrammets instruktioner för vårdvetenskap.

Projektplanen uppgjord

4.12.2017 Anne Nummela

Artikelsökning

Datum	Databas	Avgränsning	Sökord	Träff ar	Relevanta	Titel på de relevanta artiklarna	År
11.1.2018	EBSCO Cinahl	Full Text, språk: danska, engelska, finska, norska, svenska	undocumented AND patient	57	1	1. Ethics: Ethics of Advocacy for Undocumented Patients	2017
11.1.2018	EBSCO Cinahl	Full Text, språk: danska, engelska, finska, norska, svenska	undocumented AND attitude	11	2	1. Access to Health Care for Undocumented Migrant Children and Pregnant Women: The Paradox Between Values and Attitudes of Health Care Professionals 2. Undocumented refugee children in Swedish healthcare: Nurses' knowledge concerning regulations and their attitudes about the care	2013 & 2012
15.1.2018	EBSCO Cinahl	Full text, Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska,	undocumented AND immigrant AND attitude	6	0		

		norska, svenska					
15.1.2018	EBSCO Cinahl	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska, norska, svenska	undocumented AND immigrants AND health care	28	0		
15.1.2018	EBSCO Cinahl	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska, norska, svenska	undocumented AND attitude	10	1	1. THOUGHTS ON THE IMMIGRATION DEBATE AND HEALTH CARE: A PERSONAL STORY.	2018
15.1.2018	EBSCO Cinahl	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska,	undocumented AND social work	3	0		

		engelska, finska, tyska, norska, svenska					
15.1.2018	SveMed+	Peer reviewed, Full text	Papperslösa	5	0		
15.1.2018	Julkari		paperittomat	9	0		
15.1.2018	Doria		paperittomat	6	0		
16.1.2018	Finna	Publicerad 2012-2018, språk: finska, svenska, engelska, avgränsning: bok (11), pro- graduavhandl ing (1), doktorsavhan dling (1)	Papperslösa	13	0		
16.1.2018	Finna	Publicerad 2010-2018, språk: finska, svenska, engelska, avgränsning:	Paperittomat	16	0		

		bok (14), pro-graduavhandling (1), doktorsavhandling (1)					
16.1.2018	Finna	Publicerad 2012-2018, språk: finska, svenska, engelska, avgränsning: bok (5), e-bok (1), pro-graduavhandling (1), doktorsavhandling (1)	undocumented AND migrants	8	0		
16.1.2018	Finna		undocumented AND migrants AND attitudes	0	0		
21.1.2018	agii.be	språk: holländska,	ongedocumenteerde AND migranten AND België	7	0		
21.1.2018	EBSCOhost	Abstract available,	sans papiers AND Belgium	3	1	What the eye does not see: a critical interpretive synthesis of European Union policies addressing sexual violence in vulnerable migrants.	2015

		Peer reviewed					
21.1.2018	Finna.fi	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska, norska, svenska	Sans Papiers AND Europe	1	0		
18.2.2018	EBSCO Cinahl	Fulltext	undocumented AND social work	5	1	Local Reactions to Global Problems : Undocumented Immigrants and Social Work	2014l
18.2.2018	Finna		Etik social och hälsovården	4	1	Den etiska grunden för social och hälsovården	2011
18.2.2018	Finna	E-artiklar, Fulltext tillgänglig	Ethics AND undocumented AND refugees	796	2	1.Changing Conceptions of Mental Distress Among Somalis in Finland 2.Human rights, health and our obligations to refugees	2010 och 2015
18.2.2018	EBSCO Cinahl	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska,	Undocumented AND dignity	0	0		

		engelska, finska, tyska, norska, svenska					
18.2.2018	EBSCO Cinahl	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska, norska, svenska	Undocumented immigrant AND dignity	0	0		
18.2.2018	EBSCO Cinahl	Abstract available, Peer reviewed, språk: holländska, engelska, finska, tyska, norska, svenska	Undocumented AND compassion	2	0		
14.3.2018	Juuli	-	Paperittomat	2	0		

14.3.2018	Sotkanet	-	Paperittomat	0	0		
14.3.2018	Kommun förbundet	-	Papperslösa	4	0		
14.3.2018	Julkari	-	Paperittomat	9	0		
15.3.2018	Juuli	-	Papperslösa	0	0		
15.3.2018	Juuli	-	Papperslösa~	0	0		
15.3.2018	Juuli	-	Papperslösa*	0	0		

15.3.2018	Sotkanet	Sök med referensord	Papperslös	0	0		
15.3.2018	Sotkanet	Fritextsökning	Papperslös	0	0		
15.3.2018	Sotkanet	Fritextsökning	Undocumented	0	0		
15.3.2018	Sotkanet	Sök med referensord	Undocumented	0	0		
15.3.2018	Juuli	-	Undocumented	2	0		
15.3.2018	Juuli	-	Undocumented*	2	0		

15.3.2018	Juuli	-	Undocumented ~	7	0		
15.3.2018	Kommun förbundet	-	Paperittomat	0	0		
15.3.2018	Kommun förbundet	-	Paperiton	0	0		
15.3.2018	Kommun förbundet	-	Undocumented	0	0		
15.3.2018	Juuli	-	Paperiton	1	0		
15.3.2018	Sotkanet	Sök med referensord	Paperiton	0	0		

15.3.2018	Sotkanet	Fritextsökning	Paperiton	0	0		
15.3.2018	Julkari	-	Paperiton	7	0		
15.3.2018	Julkari	-	Undocumented	51	1	Turvapaikanhakijoiden sekä oleskeluluvan ja kuntapaikan saaneiden kunnalliset sote-palvelut : Kuntakyselyn tulokset	2014
15.3.2018	Julkari	-	Papperslösa	5	0		

Artikelöversikt

Författare, årtal	Titel	Resultat	Motivering
Enskär, Karin; Ankarcrona, Elisabeth; Jörgense, Anna; Huus, Karina 2012	Undocumented refugee children in Swedish healthcare: Nurses' knowledge concerning regulations and their attitudes about the care	På basis av en kvantitativ studie konstateras det att största delen av hälsovårdspersonalen kände att de inte har kunskap om de papperslösas rättigheter. Trots det hade de en positiv attityd gentemot vårdandet av papperslösa barn och gravida kvinnor.	Artikel valdes på basen av att studien ger en inblick på de professionellas attityder inom ett hälsovårdssystem mycket liknande Finlands.
Ruiz-Casares, Mónica; Rousseau, Cécile; Laurin-Lamothe, Audrey; Rummens, Joanna; Zelkowitz, Phyllis; Crépeau, François; Steinmetz, Nicolas 2013	Access to Health Care for Undocumented Migrant Children and Pregnant Women: The Paradox Between Values and Attitudes of Health Care Professionals	Genom denna kvantitativa studie, som är utförd i Kanada, har man kommit fram till att vårdpersonalen ofta står i korseld mellan patienterna och administrationen. Det lyfts även fram att vårdarens egna ursprung har betydelse för bildandet av attityder.	Artikel valdes för att den leder till vidare förståelse för attityderna inom hälsovårdspersonalen.
Sorrell, Jeanne Merkle 2017	Ethics: Ethics of Advocacy for Undocumented Patients	Artikel diskuterar etiken inom vårdarbetet vid vård av de papperslösa med fokus på USA.	Artikel valdes för att den lyfter upp relevanta frågor inom etiken i vården av de papperslösa och bidrar med nya synpunkter till den etiska frågeställningen.
Kneygaert, Guieu 2015	What the eye does not see: a critical interpretive synthesis of European Union policies addressing sexual violence in vulnerable migrants	Varken EU-lagstiftning eller medlemsstaternas lagstiftning bidrar till att förstärka osynligheten av sexuellt våld samt de traditionella tankesätten om könsrollerna.	Artikel valdes för att den ger en bra bild på hur det finns en brist på aktuell forskning och lagstiftning som stöder de människor som behöver hjälp oavsett deras sexuella läggning eller kön.
Mölsa, Tiilikainen, Harslof Hjelde 2010	Changing conceptions of mental distress among Somalis in Finland	Psykisk ohälsa och mentalt välmående behandlas och ses på ett annat sätt i muslimska och	Artikel valdes för att den visar att det behövs ett annat sätt att bemöta människor från andra kulturer och

		somaliska kulturen. Därför fungerar sätten att bemöta och behandla dem inte alltid lika bra.	att religion och kultur spelar en stor roll.
Jönsson, Jessica 2014	Local Reactions to Global Problems: Undocumented Immigrants and Social Work	Arbetare inom sociala sektorn har olika åsikter angående socialt arbete med papperslösa. Det finns de som förhåller sig mer empatiskt till de papperslösa samt de som har en mer fientlig attityd mot de papperslösa.	Artikeln innehåller kommentarer av professionella som arbetar inom den sociala sektorn, hur de förhåller sig till papperslösa och socialt arbete.
Myhrvold, Trine 2015	Human rights, health and our obligations to refugees	Juridisk status borde inte påverka den vård man får. Det finns en obalans mellan direktiv och lagstiftning samt de etiska riktlinjer som personalen följer.	Artikeln visar hur obalansen mellan olika direktiv och etiska riktlinjer påverkar hur personalen kan utföra sitt jobb samt att etiska riktlinjer borde bära större vikt vid stiftandet av nya lagar.

Innehållsanalys

Meningsenhet	Kod	Underkategori	Huvudkategori
<i>"Av respondenterna som arbetade inom hälsovården stödde 61 % tanken om fullständig eller bred tillgång till hälsovård."</i> Ruiz-Casares et al., 2013	Hälsovårdspersonal stöder bred tillgång till vård	Positiv inställning	Attityder
<i>"De Grönas fullmäktige i Esbo vill med fullmäktigeinitiativ utvidga hälsovården för de papperslösa."</i> Varmavuori, 2017	Liberalpolitiker stöder bred tillgång till vård		
<i>"Eftersom lagar, bestämmelser och deklARATIONER säger olika har de intervjuade olika åsikter."</i> Jönsson, 2014	Åsikter hos de professionella inom sociala området påverkas av obalans mellan direktiv	Olika faktorer som påverkar åsikter om papperslösa	
<i>"Beroende på varifrån respondenterna själv härstammar hade de olika attityder om hur mycket vård som borde erbjudas för papperslösa."</i> Ruiz-Casares et al., 2013	Hälsovårdspersonalens ursprung påverkar attityder		

<p>“En stor del (62 %) av respondenterna födda i Kanada ansåg att man bör begränsa rättigheterna till hälsovården [...]” Ruiz-Casares et al., 2013</p>	<p>Hälsovårdspersonal vill begränsa papperslösas rättigheter till hälsovård</p>	<p>Negativ inställning</p>	
<p>“[...] mest emot denna idé är de som röstar på Sannfinländarna, varav bara en tiondel är för utvidgningen.” Palojärvi, 2018</p>	<p>Konservativpolitiker är emot bred tillgång till vård</p>		
<p>“[...] var tredje finländare är för att papperslösa även ska få icke-akutvård.” Palojärvi, 2018</p>	<p>Minoritet av befolkningen stöder bred tillgång till vård</p>		
<p>” [...] eftersom de upplever att de papperslösa skulle utnyttja hälsovårdssystemet.” Ruiz-Casares et al., 2013</p>	<p>Hälsovårdspersonalen upplever att papperslösa utnyttjar hälsovårdssystemet</p>	<p>Utnyttjande av system</p>	
<p>”Även oron över att de papperslösa ska utnyttja det sociala systemet kommer fram i intervjuerna.” Elo, 2017</p>	<p>De professionella inom sociala området är oroliga över möjligt utnyttjande av det sociala systemet</p>		

<p>“Sannfinländarna är oroliga över att utvidgandet av hälsovårdstjänster för de papperslösa lockar flera papperslösa till Helsingfors.” Aalto, 2017</p>	<p>Konservativpolitiker är oroliga över eventuell hälsoturism</p>		
<p>“Problem uppstår när yrkesetik och/eller samvete krockar med andra myndigheternas beslut.” Elo, 2017</p>	<p>Yrkesetik och samvete hos de professionella inom det sociala området krockar med direktiv</p>	<p>Yrkesetik</p>	<p>Etik</p>
<p>“Ministeriet borde börja göra något för att alla som vistas i Finland har rätt till hälsa och så att alla professionella inom social- och hälsovården har en chans att fungera enligt yrkesetiken.” Saarikorpi & Vesikansa, 2017</p> <p>“[...] vad som borde väga mer i dessa fall är människorättigheter och de etiska principerna för sjukskötare, enligt vilka sjukskötaren alltid ska göra sitt bästa för att lindra lidande.” Tuomola, 2013</p>	<p>Vädjar till att social- och hälsovårdspersonal ska kunna fungera enligt yrkesetiken</p>		

<p>“[...] och sjukskötarna ska få utföra sitt arbete enligt de etiska principer hon har bundit sig till då hon svurit eden.”</p> <p>Ruiz-Casares et al., 2013</p>			
<p>“De som stödde idén om fullständig eller bred tillgång till hälsovård nämnde mänskliga rättigheter som motivering till sin åsikt.”</p> <p>Ruiz-Casares et al., 2013</p> <p>“Både socialarbetare och aktörer från organisationerna hänvisar till förklaringen om de mänskliga rättigheterna samt FN:s konvention om barnets rättigheter [...]”</p> <p>Jönsson, 2014</p>	<p>Professionella inom social- och hälsovården vädjar till människans rättigheter</p>	<p>Mänskliga rättigheter</p>	
<p>“[...] alla som vistas i Finland har rätt till hälsa [...]”</p> <p>Saarikorpi & Vesikansa, 2017</p>	<p>Säkrandet av grundrättigheter</p>		

<p>“[...] en vilja att rationalisera vården finns överallt och att flera städer jobbar för att de papperslösas grundrättigheter ska säkras.” Saarikorpi & Vesikansa, 2017</p>			
<p>” [...] enligt Sorrell har storleken av deras brott inte en sådan betydelse att man kunde förneka dessa personer rättigheten till hälsovård.” Sorrell, 2017</p>	<p>Papperslöshet är inte en orsak att neka vård</p>		
<p>” [...] om att det finns en stor ojämlikhet mellan olika europeiska lagar och regler, samt olika nationella lagar och regler och de etiska principerna som vårdpersonal ska jobba med.” Myhrvold, 2015</p> <p>“[...] hälsovården står i korseld med politiken, då människorättigheterna och de</p>	<p>Konflikt mellan lagar, regler och riktlinjer</p>	<p>Motstridigheter</p>	<p>Problematik</p>

<p>egna etiska principerna står upp emot politiska beslut och institutionernas riktlinjer.” Ruiz-Casares et al., 2013</p>			
<p>”Dessa professionella ser ändå obalansen mellan ett etiskt förhållningssätt och landets lagar och regler.” Jönsson, 2014</p>	<p>Konflikt mellan etik och lag</p>		
<p>“Beslut som angår de papperslösa och deras rättighet till vård bör göras utanför vårdinstanser på politisk nivå...” Ruiz-Casares et al., 2013</p>	<p>Beslut angående vården borde göras inom politiken</p>		
<p>” [...] balansen mellan mänskliga rättigheter och lagstiftningen i många länder saknas och detta är en risk för bra och tillgänglig vård för alla.” Myhrvold, 2015</p>	<p>Vården påverkas av obalansen mellan direktiv</p>		
<p>“[...] då professionella står tudelade i sin beslutsfattning saknar de ofta någon sorts officiell</p>	<p>Professionella inom hälsovården saknar en officiell plan</p>	<p>Brister</p>	

<p><i>plan om hur hon ska gå till väga.”</i> Ruiz-Casares et al, 2013</p> <p><i>“[...] enheter saknar direktiv [...]”</i> Salmi & Pelkonen 2015</p>			
<p><i>“Organisationer skulle gynnas av en modell eller struktur av hur de kunde ta itu med dessa frågeställningar.”</i> Sorrell 2017</p> <p><i>” [...] de professionella kräver mer tydliga riktlinjer från staten för arbetet med papperslösa klienter.”</i> Elo, 2015</p>	<p>Social- och hälsovården behöver tydliga direktiv</p>		
<p><i>” [...] 81% av vårdarna i deras studie upplevde sig osäkra eller inte alls visste vad det fanns för regleringar gällande vården av papperslösa barn.”</i> Enskär et al., 2012</p>	<p>Vårdarna är osäkra över vilka regleringar som finns</p>		
<p><i>”Utbildning inom immigranternas och papperslösas status och</i></p>	<p>Vårdpersonal skulle behöva utbildning inom ämnet</p>		

<i>mänskliga rättigheter vore på sin plats.”</i> Ruiz-Casares et al., 2013			
<i>“[...] lyfter upp lagstiftningen, eller närmare sagt frånvaron av den.”</i> Tuomola 2013, Salmi & Pelkonen 2015	Brist på lagstiftning		

Etiska riktlinjer inför arbete med papperslösa

Bemöta människa som människa

De professionella bör bemöta alla människor jämlikt i sitt arbete. Det finns ingen orsak att behandla människor på olika sätt vare sig det är frågan om papperslösa eller inte. De professionellas personliga åsikter och attityder får inte synas i deras arbetsroll.

Fungera som förespråkare

Patienten/klienten bör alltid stå i fokus då man fattar beslut om vården. De professionella bör fungera som förespråkare för svaga grupper som inte klarar av att stå upp för sig själva och se till att de papperslösa blir behandlade likvärdigt med andra människor.

Föra saker vidare

De professionella bör inte låta bli att föra ärenden vidare då de märker missförhållanden i deras arbetsomgivning. Förbättringar som gynnar de papperslösa kan endast ske av de professionellas initiativ.

Kräva goda förutsättningar

De professionella bör kräva en gemensam handlingsplan för att kunna arbeta etiskt rätt och för papperslösas bästa. En gemensam handlingsplan möjliggör att vården som erbjuds är rättvis och jämlik.

Sprida kunskap

De professionella bör sprida den kunskap de har om arbetet med papperslösa och deras situation för att öka förståelsen inom arbetsgemenskapen. Ökande av kunskap leder till mindre fördomar och en högre kvalitet på den erbjudna vården.